

ЛІТФІПЦІ

первоні радни

1 9 3 2

КВІТЕНЬ

„ЛІТОПИС ЧЕРВОНОЇ КАЛИНИ“

Річна передплата	13.— зол.
Піврічна »	7.— »
Чвертьрічна »	3 50 »
Для членів «Червоної Калини» чвертьрічно	3.— »
Ціна поодинокого числа	1.20 »
В Румунії: річна передплата	360 леїв
піврічна 190 л., чвертьр. 100 л.	
Для інших країв 2 \$ річно.	

За кордоном приймають передплату на «Літопис Червоної Калини» та впис членів: В Сполучених Держ. Північної Америки: The Ukrainian Legion, P. O. Box 578, Philadelphia, Pa. USA. / В Канаді: The Ukrainian Legion, Winnipeg, Man. P. O. Box 2121 / В Румунії: Dmytro Herodot, Bucarest IV., Delea Veche 45.

АДРЕСА: ЧЕРВОНА КАЛИНА, ЛЬВІВ, ПІДВАЛЛЯ 7/III.

КОНТО П. К. О. ч. 410.185.

КУПУЙТЕ ВИДАННЯ „ЧЕРВОНОЇ КАЛИНИ“

	Ціна для нечленів	членів
Берестейський мир , з нагоди 10-х роковин 9. II. 1928. Спомини та матеріяли. Зладив І. Кедрин, 320 стор. і 16 ілюстрацій	8 зл.	4 зл.
Федір Дудко : Глум. Оповідання, ст. 52		
Д. Дорошенко : Мої спомини про недавнє минуле . Частина I.-IV.	8.40 «	4.20 «
Богдан Лепкий : Слота . Поезії	90 «	45 «
От так собі. Мініатури, стор. 129	1.50 «	75 «
М. Дольницький — Божик - Кузьмів : Між молотом і ковалом . Причинки до історії Укр. Армії. Сторін 79	1.50 «	75 «
Ст. Левинський : Від Везувія до пісків Сагари . Сторін 84	3.25 «	1.70 «
Халіда Едіб : Вогні . Повість з турецької визвольної війни. Сторін 234	4.50 «	2.25 «
Василь Софронів : Грішник . Нариси. Сторін 104	1.50 «	75 «
Микола Голубець : Львів . Сторін 179	3.— «	1.50 «
А. Вільшенко : Життя і пригоди Цяпки Скоропада . Сторін 267	4.50 «	2.25 «
Роман Купчинський :		
I. Курилася доріженька . Стор. 208	4.— «	2.— «
II. Перед навалою . Сторін 192	4.— «	2.— «
Федір Дудко :		
I. Чорторій . Сторін 192	3.50 «	1.75 «
II. Квіти і кров . Сторін 192	4.— «	2.— «
III. На Згарищах	4.— «	2.— «
Ген. Всеволод Петрів : Спомини з часів укр. революції . I—IV. Част. по зол. 3.50 « 1.75 » Ч. IV.	3.— «	1.50 «
Юра Шкрумеляк : Чета крилатих . Сензаційна повість, 17 аркушів друку	5.— «	2.50 «
Др. Степан Шухевич : Спомини . (Причинки до історії УГА, на підставі записок та власних переживань) I—V. Частина по зол.	4.— «	2.— «
Богдан Лепкий : Зірка , пов. з повоєнного життя	4.—зл.	2.—зл.

	Ціна для нечленів	членів
Володимир Лопушанський : Перемога — повість з визвольної війни. I і II. Частина по зол.	3.— «	1.50 «
Максим Брлинський : Хресний вогонь . Воєнні нариси	3.50 «	1.75 «
Т.Г. Масарик : Світова революція , т. I. т. II.	13.50 «	6.75 «
Др. Ст. Шухевич : Видиш брате мій (8 місяців серед УСС-ів)	4.50 «	2.25 «
Др. Ганс Кох : Договір з Денікіном	1.80 «	0.90 «
М. Галаган : З моїх Споминів I, II, і III. Частина по зол.	4.— «	2.— «
IV. Частина	6.— «	3.— «
Микола Матій-Мельник : На чорній дорозі (новелі)	3.50 «	1.75 «
Богдан Лепкий : Вадим , повість з княжих часів	4.50 «	2.25 «
А. Чайківський : Чорні Рядки . Спомини	3.— «	1.50 «
Олена Степанівна : На передодні великих подій	2.— «	1.— «
І. Максимчук : Кожухів — доля старшин УГА, вивезених до Архангельська і на Сол. Острови	2.80 «	1.40 «
А. Крезуб : Партизани — спомини з життя повстанців — ч. I, і II. по	4.— «	2.— «
М. Костів : Джін-Гіс-Хан гряде	3.— «	1.50 «
О. Бабій : Перші стежі , повість	6.— «	3.— «
Е. Чикаленко : Щоденник	14.— «	7.— «
Віталій Юрченко : Шляхами на Соловки	5.— «	2.50 «
" " Пекло на землі	5.— «	2.50 «
" " З Соловецького пекла на волю	6.50 «	3.25 «
Ілько Калічак : Записки четаря	2.80 «	1.40 «
Ріктор Приходько : Під Сонцем Поділля	6.— «	3.— «
Др. Кость Левицький : Великий Зрив	6.— «	3.— «
Володимир Леонтович : Хроніка Гречок	3.50 «	1.75 «
Ілько Борщак : Великий Мазепинець	7.— «	3.50 «

АДРЕСА: ВИДАВНИЦТВО „ЧЕРВОНА КАЛИНА“, ЛЬВІВ, ПІДВАЛЛЯ 7/III

ЛІТОПИС

ЧЕРВОНОЇ КАЛИНИ

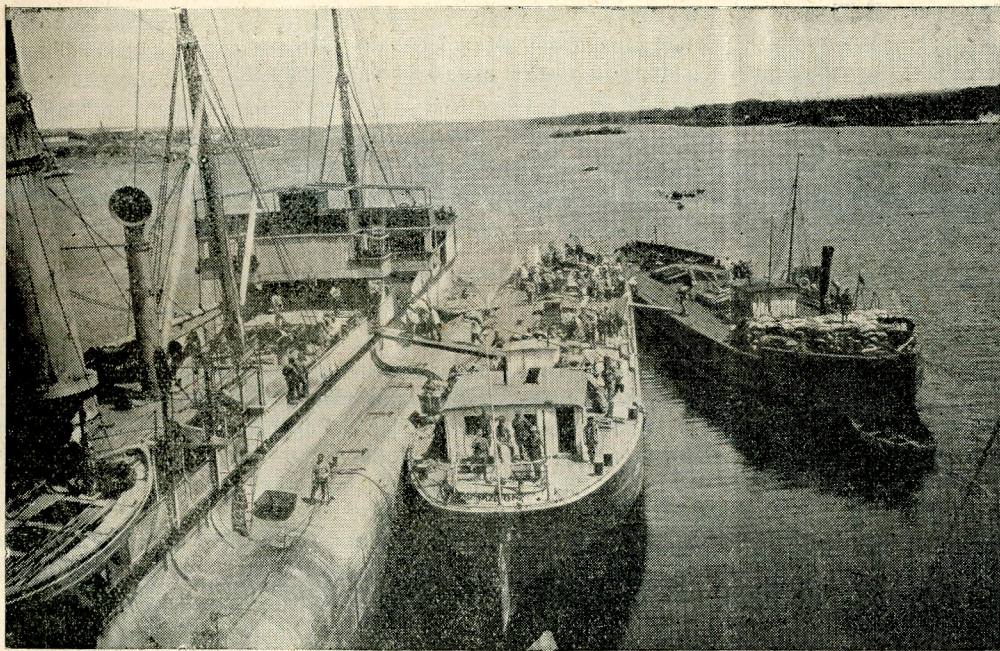
ІЛЮСТРОВАННИЙ ЖУРНАЛ ІСТОРІЇ ТА ПОБУТУ

IV. Річник

ЧИСЛО 4 *

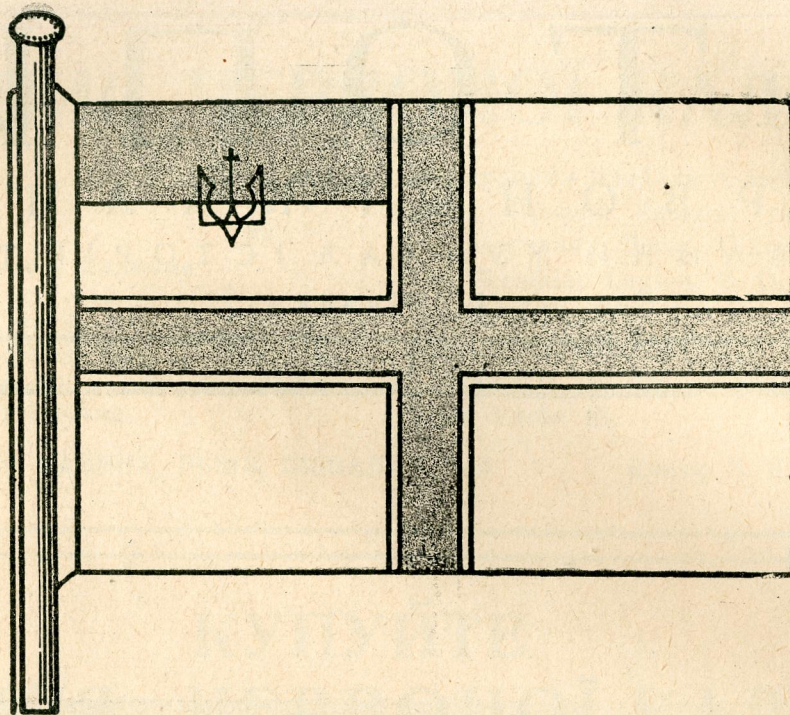
КВІТЕНЬ

* 1932

Німецький корабель вантажить українське збіжжя
у Херсоні на Дніпрі.

Травень 1918 р. Світлий сот. Магаляс.

Прапор української військової фльоти 1918 р.
(краски золота, синя і жовта).

Українська Чорноморська Фльота в 1918-19.

По дав: Антін Романюк.

Переглядаючи сьогодні історію Великої Української Революції, стрічаємо дивні, до болю дивні шляхи, якими йшло наше державне будівництво. Нині дивимося на те з перспективи і мусимо признати, що не було тоді у нас зрілої державнотворчої думки. Вже крайною незрілістю української політичної думки можна пояснити той факт, що в третьому Універсалі, який відзначував територію Української Народньої Республіки, знайшлася фраза про те, що до України входить Таврія без Криму. Ця фраза, згідно з дивним в тому випадку принципом самовизначення народів, вставлена до Універсалу Центральною Радою, а опісля передана на Берестейському мирі, вже в кілька місяців пізніше накоїла чимало лиха Україні.

Через втрату Криму, Україна втратила всю чорноморську фльоту, що позбавлена кримської бази, мусіла перейти до Новоросійська та або затопитися або перейти в руки Москалів добровольців. А що найголовніше, з утратою Криму Україна втратила опертя на Чорне Море, а з тим ширше міжнародне значіння.

Центральна Рада зрозуміла кардинальну похибку зречення Криму і тому, під напором української армії, що одинока мала тверезий державнотворчий інстинкт, видала тайний приказ Запорізькому Корпусові, негайно зайняти Крим і прилучити до України, не входячи в конфлікт з Німцями. Командантом Запорізького Корпусу був ген. Натіїв, якого правою рукою був талановитий полководець і стратегік Петро Болбочан. Але справа прилучення Криму до України була рже доволі скомплікована, завдяки особливій політиці Німців у тій справі. Українські війська під проводом Болбочана випирали з Криму більшовицькі

залоги і хотіли якнайскорше дійти до Севастополя, щоби подати руку чорноморській фльоті та швидше звільнити її від червоних ворогів. Дня 24 квітня 1918 р. Болбочан заняв Сімферопіль і приготовлявся до походу на Севастопіль. Але Німці держалися рішень Берестейського миру і примусили Болбочана здержатися, а потім зовсім залишити Крим.

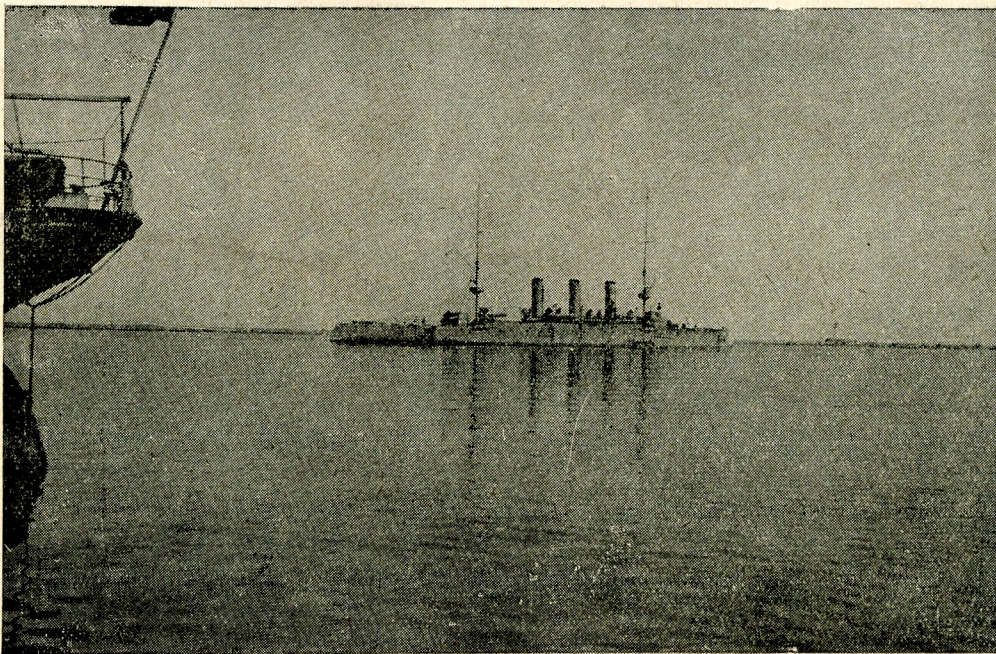
В цьому часі чорноморська фльота майже ціла була зосереджена в Севастополі. Тут панував повний хаос. На одних кораблях повівали червоні прапори, на других жовто-блакитні, на третіх часом чорні, причому майже щодня ці прапори змінювалися. Старшини, що ще лишилися і не були розстріляні, були дезорієнтовані. Виховані на ідеї московської великодержавности, вони не могли пристосуватися до ситуації, що тоді витворилася. Всетаки багато серед них було Українців, що ставали відразу на здоровий ґрунт, вносили здорові течії серед своїх моряків-Українців, національну течію міцної військової влади і правдивої військової, а не якоїсь там революційної дисципліни.

В середині квітня 1918 р. в Морському Зібранні скликано засідання Центрофльоту (виборний колегіальний орган для керування фльотою), на якому провід над фльотою віддано контр-адміралові Стабліннові (москаль). Цей, дня 22 квітня, видал такий наказ: „Всі судна, портове майно й укріплення, які знаходяться в пристаннях Криму та на його побережі, є власністю Української Народньої Республіки. А тому наказую скрізь, де треба, вивісити українські прапори. Дальше рішучо заборонюю від сьогоднішнього дня вихід в море та рух суден із кримського побережа. Судна, що стоять у пристаннях, мають лишитися на місці, а ті, що на морі, мають спішно увійти до най-

ближчої пристані. Судна, які нарушать цей наказ, будуть пушені на дно без попередження! "Наказ виконано вже в дні 29 квітня. Стаблін перший підніс прапор на командуючому кораблі „Георгій Побідоносець“. А далі о годині 4 по полудні з „Георгія Побідоносця“ рознісся клич: „Флоті підняти український прапор!“ Сейчас опали червоні прапори, а злетів у гору український, що гордо лопотів над Чорним Морем України. Рівночасно Стаблін вислав телеграму до Українського Уряду, щоби припинили похід німецьких військ до Севастополя, бо ціла флота піднесла українські прапори.

Вся залага чорноморської флотії з нетерпелістю очікувала приходу української армії. Але якеж було здивування флотії, коли замість Запоріжців показали сірі кольони німецьких військ. В одній хвилині частина флотії спустила українські прапори і під проводом Стабліна відплила до Новоросійська. Решта флотії під командуванням контр-адмірала Остроградського осталася в Севастополі. На тих кораблях, Німці, по заняттю Севастополя, поставили свої стійки і вивісили свої прапори.

Тимчасом ескадра контр-адмірала Стабліна, що відплила до Новоросійська, переформувалася і стала займатися навчанням. Німці, опираючись на Берестейський мир, домагалися, щоби ціла ескадра негайно перейшла з Новоросійська до Севастополя, бо в противному випадку вони зачнуть атакувати Новоросійськ.

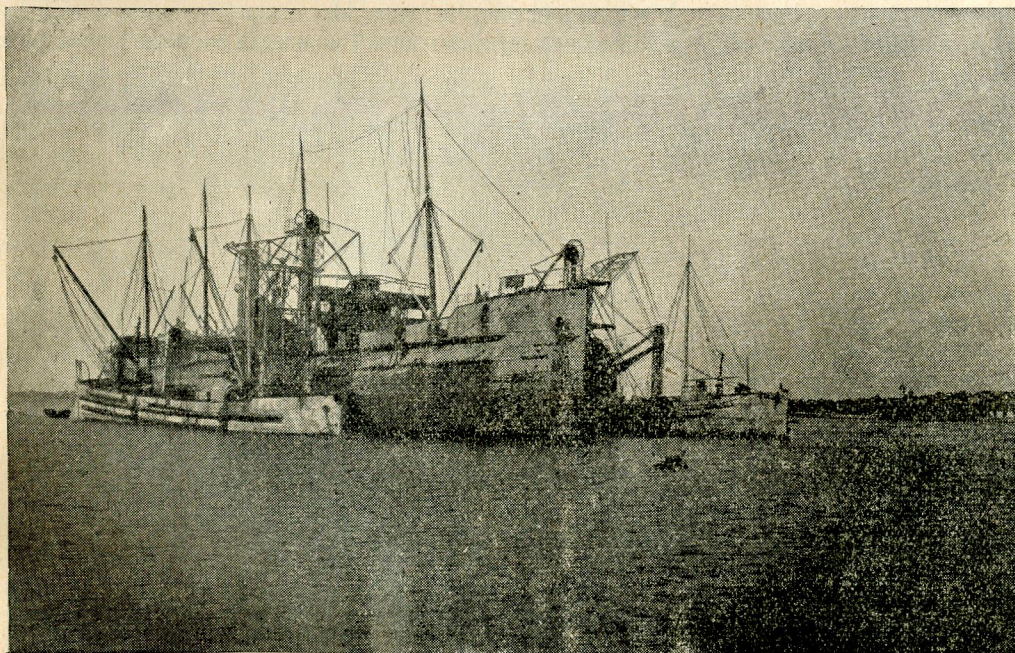
Німецький панцирник „Гебе“ в Одесі.

Світлив сот. Магаляс.

Тоді народні комісарі за підписом Леніна і Троцького вислали тайний приказ, щоби ескадру Стабліна затопити. В Новоросійську під проводом Тихменева скликано мітинг і переведено голосування. Більшість була за тим, щоби флоту перевести до Севастополя. Але більшовики перевели таку агітацію, що кілька кораблів таки затоплено, а тільки частина відплила до Севастополя.

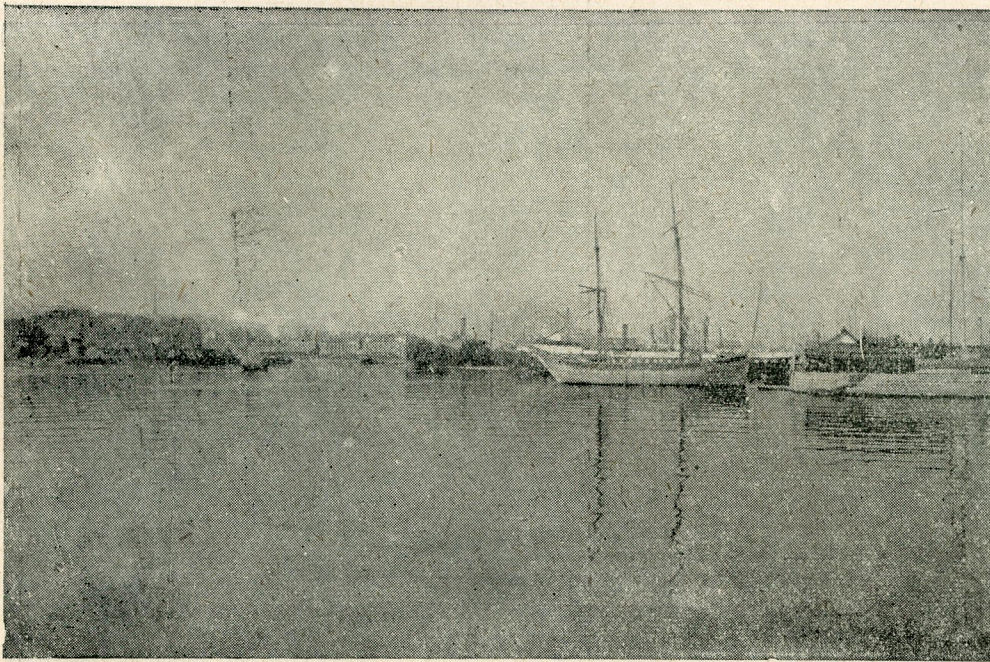
В тому часі, коли Німці заняли Севастополь і чорноморську флоту, на Україні стався переворот. Владу взяли в свої руки гетьманці з гетьманом Скоропадським на чолі. Українське гетьманське правительство мало повну надію, що чорноморська флота перейде таки до українських рук і тому зорганізувало морське

міністерство під проводом контр-адмірала М. Максимова, удержувало кадри морських старшин, техніків і спеціалістів та видавало кошти на навіацію чорноморських пристаней — у Севастополі і Миколаєві. Почали також виконувати проект утворення морського корпусу в Миколаєві. Директором цього корпусу призначено контр-адмірала Фролова — людину фахову і досвідчену у вихованні воєнно-морської молоді. Морське міністерство почало переводити реєстрацію всіх кадетів і гардемаринів б. московської флотії. Надсилоло їх до Одеси на канонірський човен „Кубанець“, що стояв в Одеській пристані під українським воєнним прапором. У вересні 1918 р., німці почали схилатись до того, щоби передати Україні захоплену

Великий німецький вантажний корабель вантажить елеваторами українське збіжа в Херсоні. Травень 1918.

Світлив сот. Магаляс.

Фрагмент з порту в Херсоні. Світлий сот. Магальс.

ними флоту. Спочатку поставили умову, щоби українська флота виплила під українським прапором в Середземне море для збройної демонстрації проти Антанти. Але цю умову Український Уряд відкинув і німці рішили передати флоту без такої умови. Вже з початком жовтня головний начальник пристаней чорноморського побережжя адмірал Покровський повідомив українське правительство, що на кораблях Чорного Моря вивішено українські кармазинові прапори.

Українське гетьманське правительство не змогло перевести в життя плянованого Морського Корпусу, бо вже в листопаді владу переймила Директорія. Під час її влади, завдяки енергії тодішнього міністра морських справ М. Івановича Білинського*), вдалося відповідним законом перевести головну підвалину для цього корпусу. Директорія, 11 січня 1919 р., затвердила ухвалений радою міністрів закон про заснування І ардемаринської Школи. Але політичні обставини в той час склалися так, що тимчасом про відкриття тих шкіл не могло бути мови. Уряд мусів залишити, дня 27 січня 1919 р., Київ і перейти до Винниці. Ціле чорноморське побережжя опинилося в руках військ Антанти і підтримуваних нею московських добровольців. Морське міністерство Українського Уряду осіло в Кам'янці-Подільській, а Білинський організував в тому часі 2 полки морської піхоти, в тому один гуцульський, організований в Коломиї. При новому поході на Київті два полки брали вже активну

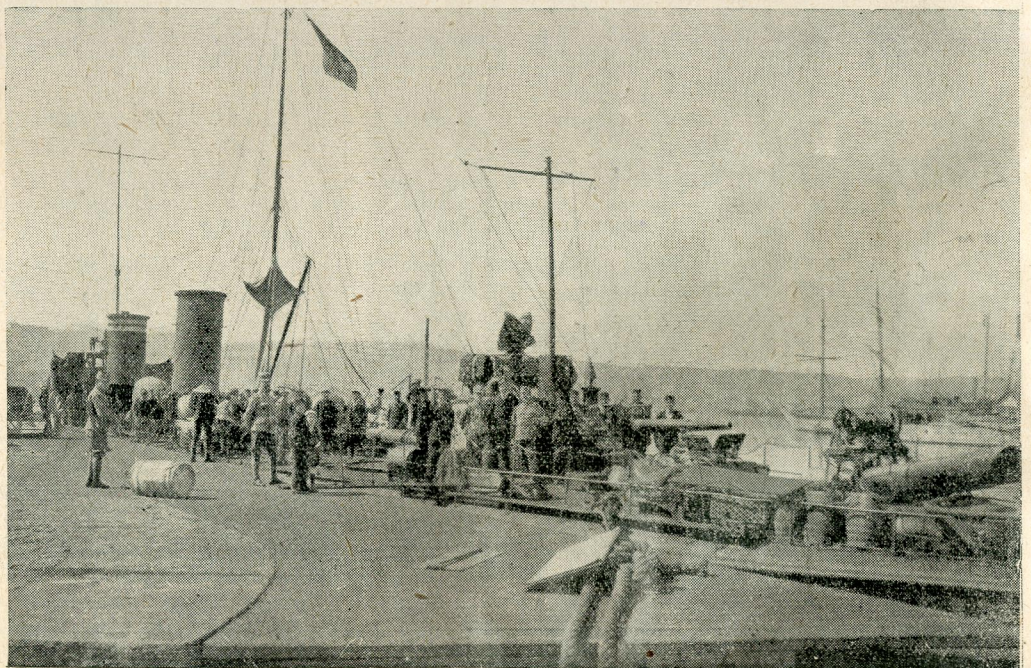
*) Білинський згинув як учасник листопадового рейду 22 листопада 1921 р. — розстріляний більшовиками під Базарем.

участь в боротьбі. Тоді знову міністерство пробувало перевести в життя Гардемаринську Школу. Початково вже й переведено, але знову зовнішні політичні обставини так змінилися, що справу треба було припинити.

В березні 1919 р., коли більшовики наближалися до Криму, французи підминували й розсадили Севастопольські порти. Англіїці затопили 13 підводних човнів і понижили шість лінійних кораблів з одним крейсером. Частина чезнищеної флоту була під проводом В. Шрамченка в Царгороді. Ці кораблі Антанта віддала урядові Денкіна, а згодом після ліквідації армії Врангеля всі кораблі, що залишилися і були здібні до плавби, вивезено аж до Бізerti (Північна Африка), де вони є до сьогодні.

На домагання більшовиків, щоби ці кораблі видати їм, українські еміграційні круги запротестували проти цього, кажучи, що українськими кораблями мають розпоряджати тільки українці.

На кінець слід згадати стратегічне значіння Криму, а зокрема Чорного Моря для України. Україна мусить твердо опертися на Чорноморське побережжя, вона мусить посідати могутню військову флоту, щоби могла забезпечитися від ворожого нападу. В сьогоднішньому поділі сил чорноморських держав не має ані одної, яка сама по собі могла б творити поважну небезпеку Україні. Роля Криму в обороні України виникає з його природно-географічного положення. Крим лежить в центрі Чорного Моря, Крим не допускає до несподіваного нападу. А що найголовніше, Крим дає гегемонію над Чорним Морем!! А гегемонія над Чорним Морем забезпечує могутність української держави і дає їй можливість експанзії на морях.

Турецький торпедовець в Одесі. Березень 1918 р. Світлий сот. Магальс.

Державні змагання Українців на Далекому Сході в 1917-1920 рр.

Написав — М. Андрусак.

Земельний голод на Великій Україні в ХІХ ст. викликав сильний емігрантський рух Українців у майже всі частини бувшої російської імперії. Наслідком того живе сьогодні поза суцільною українською етнографічною територією в ССРР близько 3 мільйони Українців вже на основі урядових даних¹⁾, які, очевидно, є неточні і то на нашу некористь. Без сумніву також багато наших поселенців серед Росіян винародовилося; доводилося нераз серед російських салдатів в часі світової війни стрічати Росіян з манджурських губерній, які не вміли по українськи, однак говорили, що їхні предки прийшли з України.

Улюбленим місцем еміграції придніпрянських Українців стало азійське побережжя Тихого океану, Амурська область та Усурійсько-приморський край, названі нашими поселенцями „Зеленим Клином“²⁾. Перші українські поселенці прибули сюди з початком ІІ-ої половини ХІХ ст. Від того часу українське селянство чимраз більшими масами мандрує на Далекий Схід; опісля від 90-их рр. в часі будови сибірської і манджурської залізниць почали поселятися тут не тільки селяни, але й міські шари як крамарі і урядовці.

„Завдяки працьовитості й культурності українського емігранта, — писало київське „Відродження“ з 30. V. 1918 р. (ч. 50) — його витривалості й здібності пристосуватись до всяких кліматів, „Зелений Клин“ дуже скоро засіявся білими мазаними хатками й вишневими садками. Український селянин неначе пересадив свою рідну Полтавщину й Київщину далеко на чужину, яка, завдяки його праці, стала тепер для нього рідною землею, зі злиденного бідлаха на рідній землі він тепер став заможним, економічно сильним елементом, далеко сильнішим як ті племена й народи, серед яких він осів“.

Далекохідна заселена Українцями територія далеко більша від України³⁾. Українські поселенці поселилися тут в Амурщині, Приморщині з Усурійським краєм, Забайкальщині та в „смугі відчуження“ манджурської залізниці. Тут повстали вже досить великі міста, що відіграють визначну роль в східноазійській торгівлі, як от Микольськ-Усурійськ, Владивосток і Миколаївське в Приморщині, Хабаровське й Благовіщенське в Амурщині, Чита на Забайкальщині й Харбин у манджурській „смугі відчуження“. Великий цей край відзначається незвичайними природними багатствами, досі ще не використаними Укра-

їнців живе тут поверх 1,500.000 і творять вони 80 відсотків цілої людності краю. Очевидно, урядовий перепис з 1926 р. зменшує значно число Українців на користь Росіян і подає число перших тільки 315,203, а останніх аж 1,175.915.

Будування української держави над Дніпром найшло відгомін серед українських поселенців у всіх закутинах бувшої царської імперії. Звідтам, де умовини їхнього побуту були лихі, як от в пензенській, саратівській і симбірській губерніях та в Туркестані, вертали переселенці на Україну, сподіваючись дістати тут землю при переведенні українським урядом земельної реформи⁴⁾. Зноваж в деяких українських колоніях повстають укр. організації для оборони своїх національних інтересів, як от сибірська „Центральна Рада“ в Омську, українські „Ради“ в Красноярську на Сибірі і Самарі над Волгою, українська громада в Ташкенті (Туркестан)⁵⁾.

Змагаючи вибороти собі рівноправне становище з іншими народностями, а що найменше рідну українську школу, як от в Ново-Миколаївську томської губернії на Сибірі⁶⁾, українські поселенці відкликувалися нераз за помічю до українського уряду. Наші поселенці на Самарщині, що зорганізувалися вже в початках революції⁷⁾, вислали в 1918 р. делегацію від імені 360.000 тамошніх Українців до гетьмана з проханням допомоги й захисту їх інтересів та призначення їм українського консула⁸⁾. З подібним проханням явилася у міністра Д. Дорошенка делегація від Українців Томська і Новомиколаївська на Сибірі⁹⁾. До українського уряду в Києві відкликаються українські поселенці на Далекому Сході, серед яких бачимо вже справжній державницький рух.

Про державні змагання Українців на Далекому Сході інформує нас коротенький нарис М. Л-ка: „Українство на Далекому Сході“¹⁰⁾, вістки київського „Відродження“ за 1918 р. (ч.ч. 50-52), повторені опісля львівським „Українським Словом“ (ч.ч. 123 і 134 за 1918 р.) та віденським „Вістником політики, літератури й життя“ (ч. 24 за 1918 р.), вкінці владивостоцьке „Щире Слово“, якого тільки 2 числа (2 і 4 за 1920 р.) є в „Бібліотеці Наук. Т-ва ім. Шевченка“ у Львові.

Вже в перших початках революції 1917 р. оснували владивостоцькі Українці свою „Громаду“, що стихійно обєднала все українство в клубі „Українська Хата“. Вслід за нею повстали українські „Громади“ у Благовіщенському, Свободному, Хабаровському, Харбині й Микольську-Усурійському. Реагу-

¹⁾ Тиміш Олесевиц: Статистичні таблиці українського населення ССРР. за переписом 17 грудня 1926 р. — Праці Українського Наукового Інституту у Варшаві, том II, Серія статистична, кн. 2. Варшава 1930, 4^о ст. 128. — Також: С. Володимирів: »Die gesamte ukrainische Bevölkerung der Welt«, Записки Українського Наукового Інституту в Берліні, т. III, 1931, ст. 24-53.

²⁾ Про Зелений Клин появилася у Львові 1924 р. економічна розвідка проф. І. Шимоновича п. з.: „Зелений Клин — Нова Україна“ 8^о. 32 стор. з картою.

³⁾ Сам Зелений Клин (без Забайкалля й манджурської смуги) має 1,008,000 кв. км., а українська територія в Європі виносить тільки: 905,000 кв. км.

⁴⁾ Пор. статтю »Становище українських переселенців“ у київському „Відродженні“ з 1918 р., ч. 108.

⁵⁾ Нова Рада. Київ 1917, ч. 203; — Вістник політики, літератури й життя, Відень 1918, ч. 41.

⁶⁾ Нова Рада, 1917, ч. 131.

⁷⁾ Нова Рада, 1917, ч. 173, 1918, ч. 93.

⁸⁾ Відродження з д. 15. VI. 1918 (ч. 63).

⁹⁾ Вістник політики, літератури й життя, 1918, ч. 24

¹⁰⁾ „Нова Україна“, Календар на 1921 р. Видання Секретаряту Української Далекохідної Крайової Ради, — Владивосток 1921, ст. 126-149.

ючи на вістки про події на Україні та на поведінку далекосхідного краєвого уряду у Владивостоці скликано 11 червня 1917 р. 1-ий Український Далекосхідний Зїзд у Микольську-Усурійському.

На цьому Зїзді з'явилися представники понад 20 громадських і військових організацій. Зїзд ухвалив домагатися української національно-територіальної автономії та утворення при російським уряді міністерства українських справ. Крім того ухвалено низку резолюцій в культурно-просвітних, організаційних і військових справах. Остро виступив Зїзд проти владивостоцького краєвого уряду задля перешкод з його боку в українізації війська та вислав телеграми з протестами до київської Центральної Ради, російського Тимчасового Уряду та місцевої краєвої влади.

На цьому Зїзді, якого головою був А. Романюк, вибрано Далекосхідній Тимчасовий Виконавчий Комітет у складі: О. Ступака, П. Василенка, Прокопця, І. Ігнатенка і Онисії Попович. Цей комітет мав полагоджувати біжучі справи та скликати у швидкому часі II-ий Зїзд.

На другий Зїзд, що відбувся в Хабаровському 7 січня 1918 р., прибуло багато селян, що цікавилися справою переселення на Україну. Це були ті селяни, які — або оселилися на неродючій чи взагалі непридатній для хліборобства землі, або стужилися за рідним краєм. Тому й обговорювано на цьому Зїзді справу переселення на Україну та різні сільсько-господарські справи. Для зв'язку з Україною й захисту інтересів місцевих селян, що бажали повернути туди, ухвалив Зїзд послати своїх делегатів до Києва. Вкінці вибрано й новий Тимчасовий Комітет, до якого ввійшли: Гордій Мелашич, Гаврило Кириченко-Могіла і Я. Кушнарєнко.

Тимчасом большевики, що повалили російський Тимчасовий Уряд Керенського, захопили владу на Сибірі й пробували вчинити це й на Зеленому Клині, уряджуючи різню в Благовіщенському. Одначе це їм не вдалося. Повернувшись з Владивостоку 26 квітня 1918 один київський лікар оповідав, що „у Владивостоці — влада в руках Японців, які захищають людиність від большевицьких насильств. Окрім японського десанта у владивостоцькому порті стоять крейсери — 1 американський, 1 англійський і 2 японських“. Зноваж Китайці прогнали большевиків з Манджурії¹⁾. Це дало змогу ген. Хорватові, який признавався до української народности, зорганізувати в Харбині українські протибольшовицькі військові частини. Під захистом свого національного війська могла розвивати свою діяльність основана в Харбині дня 17 грудня 1917 р. українська „Манджурська Окружна Рада“, що видавала свій офіційльний „Вістник“ та основувала українські школи в краю.

Завдяки відділам ген. Хорвата змаліли большевицькі сили на Зеленому Клині й Україні могли скликати до Хабаровського третій Зїзд, що відбувся в днях 7-12 квітня 1918 р. під проводом голови владивостоцької „Просвіти“ Юрія Мови. На цей Зїзд прибуло до 80-ти представників, з яких до 50 осіб були селяни, а решта міська працююча інтелігенція й залізничники. Українські селяни виступили різко проти руйнуючої господарки радянського уряду на Далекому Сході; тому Зїзд рішив звернутися до українського уряду в Київі, щоби цей вимагав від росій-

ського уряду признання Зеленого Клину частиною України на основі самовизначення народу, що численністю (80 процент всього населення) має тут перевагу. Телеграму такого змісту вислав Зїзд до Смоленська, сподіваючись, що там вже зібралася українсько-російська мирова конференція. Одначе сподіваної коференції в Смоленську телеграма не застала й тому не дійшла у свій час до українського уряду.

Крім того визначена на цьому Зїзді окрема комісія під головством Федора Стешка розглянула докладно справу переселення, що дуже цікавила селян. Для тривкішого організаційного зв'язку ухвалено закласти по округах скрізь одноманітні окружні ради, а по селах — ради сільських громад. Представники поодиноких округів мали періодично зїздитися на наради в українських справах Далекого Сходу, утворюючи таким чином Краєву Раду. Виконуючим органом цієї Краєвої Ради мав бути Секретаріят Краєвої Ради, до якого вибрано: Гордія Мелашича, Івана Гадзамана й Вячеслава Яременка-Заболотного. Зїзд закінчився прилюдним викладом у великому театрі Ю. Мови про історію України та українською виставою.

В той час, як відбувався 3-ий Український Зїзд в Хабаровському, в Пекині велись переговори про організацію Сибірського Уряду й про визнання цього уряду бувшими російськими союзниками. У зв'язку з тим почала ширитися серед українського романдянства Зеленого Клину чутка, що Японці порозуміні з другими державами хотять окупувати Сибір.

Серед таких обставин рішила українська „Манджурська Окружна Рада“, що під захистом ген. Хорвата могла без жадних перешкод реалізувати свої пляни, вислати свою делегацію до українського уряду в Київі. Провід над цією делегацією поручено голові „Манджурської Окр. Ради“ Петрові Твердовському, що перед виїздом відбув нараду з ген. Хорватом. Останній просив передати укр. урядові, що як він, так на його думку, й кн. Курдашев, увійший посол російського уряду в Пекині, будуть зможі своїми силами працювати по вказівкам українського уряду.

В порозумінні з Київом плянував ген. Хорват вигнати большевиків зі Зеленого Клину геть аж за Байкальське озеро. Не маючи вісток від українського уряду, здержувався досі тому, щоб його наступу на большевиків не використали бувші царські союзники, яких відділи були у Владивостоці й могли у всякий час вмішатися в цю справу.

Делегація „Манджурської Окружної Ради“ прибула до Києва з кінцем травня 1918 р. Після приїзду відвідав Твердовський управляючого міністерством закордонних справ Дмитра Дорошенка й подав доповідь про положення на Далекому Сході. Притім подав від імени „Мандж. Окр. Ради“ ось такі домагання:

1. Вимагати від російського уряду признати далекосхідній Зелений Клин частиною України.
2. Негайно відкликати із Зеленого Клину всі озброєні російські частини і передати всю зброю, яка там є, українським властям.
3. Призначити українського старосту на весь край, рахуючи сюди й „смугу відчуження“ манджурської залізниці.
4. Призначити військового начальника в краю за винятком Манджурії.
5. Призначити начальника Заамурської округи, який там був і раніше (Манджурія).

¹⁾ Відродження, 1918, ч. 27.

6. Тимчасово залишити всі влади, які там були до большевиків, до того часу, поки буде розпорядження від українського уряду.

7. Утворити при міністерстві в Києві спеціальний відділ для справ Зеленого Клину.

8. Дозволити організувати своє власне військо.

9. До Харбіну, як міжнароднього міста, призначити українського консула.

Подручи ці домагання, звернув Твердовський увагу українського уряду на те, що „загальне політичне становище на Далекому Сході, у зв'язку з можливим виступом бувших російських союзників, не може терпіти ні одної хвилини у вирішенні цих питань“. Тому просив „яко мога скорше їх вирішити і дати змогу переслати їх по належності“.

Згадуючи про приїзд далекосхідної делегації, київське „Рідродження“ писало (30. V. 1919 р.): „Про вагу східно-азійського питання для України говорити багато не приходиться. Поминувши вже економічні вигоди, які зв'язані з приєднанням Зеленого Клину до Української Держави, обов'язком нашого уряду є взяти під опіку цей дужий і енергійний люд, який хоч за десятки тисяч верст відірвався від рідного пня з приводу того, що рідна земля була для нього не матір'ю, а мачухою, все ж таки не позбавився зв'язку з Наддніпрянщиною і радується її втіхам і боліє її болями.“

Тому то наша мирова делегація повинна на правильну розв'язку східно-азійського питання звернути дуже пильну увагу і приєднання Зеленого Клину до України поставити як *conditio sine qua non* підписання мирового договору з Московщиною.

Певна річ, що ми почуємо закид, що українська держава має імперіалістичні апетити. Однак той закид не має підстав. Прилучення цього домагається сама людність Зеленого Клину, яка в майбутності хоче до себе стягнути лишок українського земельного пролетаріату для скріплення національних позицій.

Делегати Зеленого Клину тут у Києві. Тут також відбуваються мирові переговори. На нашу думку одного з делегатів можна би включити в українську мирову делегацію“.

Така була великоукраїнська громадська думка в справі Зеленого Клину. Однак стан українсько-російських мирових переговорів був такий, що навіть не прийшла на порядок обряд справа Далекого Сходу. Українська мирова делегація мусіла поборювати претенсії большевицької Росії до деяких північних областей української національної території, Криму, ба навіть до деяких частин Харківщини й Катеринославщини, аж доки остаточно 7 жовтня 1918 р. большевики, що тільки вижидали відповідної ситуації, зірвали зовсім переговори з Україною. Одиноке, що український уряд міг зробити для своїх далекосхідних братів, це було призначення Петра Твердовського українським консулом до Харбіна.

Після повороту Твердовського до Харбіна положення на Далекому Сході було дуже складне. Це був час, коли Чехи почали боротьбу з большевиками і влада на Сибірі опинилася в руках уряду на чолі з Вологодським. Вологодський і провід чеськословацьких легіонів дали дозвіл Твердовському на утворення на Далекому Сході й Сибірі українського війська з місцевих українців. Однак незабаром праві російські круги, що дійшли до влади на Сибірі й Далекому Сході, почали цьому перешкоджувати, а далі забороняти.

Після повалення радянської влади на Далекому Сході чеськими військами (29. VI. 1918 р.) захопив владу на Амурській російський есер Алексєєвський. Він зараз же велів арештувати всіх активніших українців, припинив діяльність Окружної Ради й заборонив українцям провадити всяку громадську працю. Однак ці шикани не здавили українського національного руху. На день 24 жовтня скликав Юрій Мова до Владивостоку IV-й Укр. Далекосхідній Над-

звичайний Зїзд. Проводив цим Зїздом Микола Новицький, його заступниками були — Федір Шешко і Федір Тоцький, писарями Дмитро Боровик та Степан Кукуруза.

Склад представників на цьому Зїзді був досить не пропорційний; майже не було представників з сіл, зовсім не було представників від Забайкалля, а з Приморщини, за винятком Владивостока, прибуло представників дуже мало. За те з Манджурії прибуло так багато представників, що було їх більш третини на всіх учасників. Крім того консуль Твердовський запросив на цей Зїзд двох представників далекосхідного козацтва.

На цьому Зїзді вперше намічено конкретний план в справі кооперації на Зеленому Клині, в якій попередні Зїзди обмежувалися тільки побажаннями. Вироблено також нарис конституції українства Далекого Сходу. Зїзд звернувся з декларацією до народів світу з домаганням визнати самостійність України, якої народ має сам порядкувати своїм життям. Ця декларація була видрукована на англійській, французькій, російській і українській мовах і розіслана до всіх представників чужих держав, до українського уряду та українських далекосхідних і американських організацій. Також цей Зїзд доповнив Секретаріат Краєвої Ради вибором нових членів: Юрія Мови, Федора Шешка, Йоакимфа Осипенка, Антона Родіонова та Якова Ситницького, який одначе зрезигнував.

Не поминув IV-й Зїзд і справи організування українського війська, якого утворення ухвалено домагатися від тодішнього сибірського уряду. Користаючи з приїзду до Владивостока представника коаліції ген. Жанена, Секретаріат звернувся до нього з домаганням, щоби коаліція згодилася на утворення українського далекосхідного війська, та щоби він піддержав цю справу перед сибірською директорією в Омську. Жанен мав обіцяти спершу своє посередництво в цій справі; однак коли в Омську dokonав Колчак державного перевороту, усуваючи директорію й проголошуючи свою диктатуру, Жанен виїхав з Владивостоку туди, ухилившись від переведення цієї справи.

Виконуючи постанови Зїзду, Секретаріат звернувся до уповноваженого омського уряду на Далекому Сході з домаганням державної підмоги на культурно-освітні потреби українського населення, але безуспішно. Треба було вести культурно-освітню роботу власними невеликими фондами, що склалися із жертв громадянства.

Не зважаючи на великі труднощі, організаційна робота Секретаріату Україн. Далекосхідної Краєвої Ради та окружних Рад ішла вперед. Крім вже існуючих від початку 1918 р. окружних Рад у Владивостоці, Хабаровському та Микольському-Усурійському (від травня 1918 р.) повстають в листопаді нові Окр. Ради у Свободньому, Імані та Миколаївському. Почали функціонувати кооперативи в Манджурії, відчинилася на ново українська школа у Владивостоці на кошт місцевої „Просвіти“, закладалися нові гуртки й громади по селах.

Не занехувано й справи утворення українського війська. В цій справі раз-у-раз надходили до Секретаріату домагання окремих людей, організацій, а навіть Окружних Рад. А консуль П. Твердовський домагався, щоби Секретаріат, коли не може сам здобути згоди омського уряду на формування українських

військових частин, уповноважив якого впливового в омських урядових кругах Українця організувати військо під своєю контролею. Як на відповідного на це становище вказав Твердовський на ген. Хрещатицького, Українця з походження. Останній в порозумінні з Твердовським почав формувати з добровольців українські відділи на стації Ехо, однак опісля по наказу з Омська надіслав до Секретаріату заяву, що він зрікається свого уповноваження й радить Українцям залишити цю справу і вступати до російського війська. Через те проби організування українського війська скінчилися тим разом безуспішно.

З кінцем 1918 р. зібралася вперше Краєва Рада, у якій брали участь представники тільки іманської, манджурської і владивостоцької округ. На своїх засіданнях обговорювала Кр. Рада військові й економічні справи. Краєва Рада рішила оснувати український „Краєвий Позичковий Кооператив“ (банк) та користаючи з прихильности до українства ген. Іванова-Ринова, призначеного омським урядом за командуючого усім далекосхідним військом, поручила генералові Веріго організувати „Вільне Козацтво“. Та праві російські круги почали інтригувати на Іванова-Ринова за його прихильність до „мазепинства“ перед омським урядом, який і відкликав генерала з Далекого Сходу. Його наслідник ген. Хорват велів розформувати український курінь „Вільного Козацтва“ у Владивостоці.

Тимчасом з кінцем травня 1919 р. зібралася Краєва Рада на свою другу сесію, на яку прибули також представники зі Забайкалля. Тому що російський сибірський уряд почав нагінку за українським консулом П. Твердовським, Краєва Рада запротестувала проти цих замахів на нього. Також ухвалила конституцію для Українців Далекого Сходу та рішила вести далі справу організування війська. Не зважаючи на розпорядок ген. Хорвата, а кермуючись волею українського громадянства, владивостоцький український курінь не розходився. А командант фортеці боявся розганяти його силою, думаючи, що в куріні є зброя, яка може перехилити справу у зовсім йому небажаний бік.

Розвідавшись докладно про стан озброєння куріня, почала російська охранка „Воєнний Контроль“ свою роботу у Владивостоці. З кінцем червня перевела вона трус в льокалі „Просвіти“ (20. VI), арештувала голову Секретаріату та консуля та розігнала український козацький курінь. В часі тих трусів забрано діловодство „Краєвого Кооперативу“ й через те його праця припинилася.

Серед тієї нагінки припинилася праця Владивостоцької та ще деяких Окружних Рад. Ті, що залишилися, задля переляку серед громадянства, ледви животіли. Українські діячі мусли залишити Владивосток і скритися по доколичних селах. Переслідуванням Українців кермував ген. Розанов.

Та 31 січня 1920 р. місцеві революційні елементи за згодою чужинців і при живій співучасті козаків з б. українського куріня зробили переворот; Розанов утік і краєву владу перебрало земство. Тоді зорганізувався під проводом Ф. Шешка український „Революційн-й Штаб“ та почала формуватися українська військова частина. Також у Хабаровському постав „Революційний Комітет“ під проводом бущого члена Секретаріату Вячеслава Яременка й місцевого громадянства почало домагатися від влади утворення українських військових частин. З великим

ентузіязмом стрінуло громадянство зазив Свободненської Окружної Ради, щоб Українці зєдналися у свої українські частини. У відповідь на цей зазив прибув до Свободнього партизанський загін з українським прапором.

Одначе й нова російська влада в краю поставилася ворожо до українства. Влада міста Свободнього зачинила Свободненську Окружну Раду, забрала майно української кооперативи „Хлібороб“ та переводила арешти й розстріли місцевих Українців. Щастям для останніх було те, що серед Росіян при владі не було згоди і благовіщенська влада заарештувала Свободненську й передала її до суду.

Серед цього хаосу виступили Японці й обстрілюючи в днях 3-5 квітня приморські околиці, змусили місцеву владу зобов'язатися не тримати війська ближче 30-ти верст від залізниці і по всіх більших містах Приморщини. Цей договір Японців з місцевими властями перешкодив також справі організування українського далекосхідного війська. Не відбувся також і V-ий Український Далекосхідний Зїзд заповіджений відозвою Секретаріату Української Далекосхідної Ради з 15 березня на 20 квітня 1920 р. до Владивостоку¹²).

В боротьбі з ворожо настроєними до українства правими і лівими російськими елементами, що безпощадно нищили весь український культурний і економічний добуток на Зеленому Клині, виснажувалися сили Українців, серед яких була незначна кількість національній справі широко відданих робітників. Під кінець 1920 р. зібралася ще 3-тя Сесія Краєвої Ради у Владивостоці в справі виборів до Установчих Зборів Далекого Сходу, які скликавав до Чити отаман Семенов в порозумінні з місцевою Укр. Окружною Радою. Тому що уряд у Читі не дав жадної відповіді українському Секретаріатові, останній велів укр. громадянству ухилитися від виборів. Тільки на Амурській у Свободненській і Хабаровській округах Українці, не зважаючи на це, взяли участь у виборах та вибрали одного представника (Лукіяна Глибощкого з Свободненщини).

З виданого „Секретаріатом Укр. Далекосхідної

Краєвої Ради“ календаря на 1921 р. довідуємося, що ще з кінцем 1920 р. існувала там низка українських урядових і громадських установ та організацій. Окружні Ради були в Благовіщенському, Владивостоці, Читі (Забайкальська), Імані, Петропавловському (Камчатська), Харбині (Манджурська), Микольську-Усурійському, Миколаєвському (Сахалінська), Свободньому та Хабаровському. Численні кооперативи, видавництва, „Просвіти“ й інші просвітні товариства, політичні організації, клуби, міські та сільські громади, школи та часописи свідчать про великий розгін національних змагань тамошніх Українців у 1917-1920 рр. Мало лишилося від того всього в наслідок невинної боротьби білих, зелених, червоних, Китайців, Японців.

Після ліквідації протибольшевицьких партизанських відділів на Далекому Сході радянська влада придала весь цей живий національний рух українського Зеленого Клину, що об'єднував також поселенців сусідніх країн Манджурії, Забайкалля, а навіть Камчатку (Окружна Рада в Петропавловському). Вдержалися лише до сьогодні українські культурні установи в смузі китайсько-східної залізниці, яка перебрана в аренду Китайцями, а саме в м. Харбині. Тут пливе ще свобідно українське національне життя, однак вже не з таким розгоном як у 1917-1920 рр. Про харбинське українське культурно-національне життя в останньому десятилітті інформують нас бодай частинно статті Петра Кожевникова („Боротьба Українців Зеленого Клину за рідну школу“ і „Ще про українську гімназію в Харбині“¹³), М. Брилинського („Просвіта“ на Далекому Сході¹⁴) та „Українська Сторінка“ на шпальтах харбинського часопису „Гун-Бао“ (видаваного в російській і китайській мовах), яку часто заповняє цікавими спостереженнями про тамошній український рух – Лев Галицький.

В останньому часі появляються в нашій пресі статті з ріжними міркуваннями про майбутнє Зеленого Клину у зв'язку з японсько-китайським конфліктом. Започаткувала це „Нова Зоря“ статтею п. з. „На Далекому Сході — Нові можливості для Українців на тлі японсько-американського противенства“ (ч. 77 за 1931 р.).

¹²) Відозва СУДСКР поміщена в ч.ч. 2 і 4 „Щирого Слова“ за 1920 р.

¹³) Літопис, Берлін 1924, ч. 9 і 12.

¹⁴) Календар „Просвіти“ на 1931 р., Львів 1930, ст. 149-152.

„Гати, Петре!“

(Дев'ята Усусусів під Городком) — Написав: Василь Горбай.

Співділаючи при наступах на Городок ягайлонський, поступала дев'ята сотня на ліво від залізничої лінії Городок Перемишль.

Скорострільчики поступали лівим вищим насипом, а від них на право на довжину одного кілометра розтягнулася розстрільною дев'ята УСС.

Наступ зачався в ночі, ми хотіли несподівано наскочити на противника. Але противник не спав і тільки сотня вийшла на узгір'я, з якого в день видно Городок, аж попала в крісовий і скорострільний ворожий огонь.

Наші скорострільчики одною лентою набоїв успокоїли противника і він утікаючи запалив недалеко насипу якусь стирту соломи. Бухнув огонь і нам йшлося болотнистою рілею як в день, та нажаль не довго.

Противникові прийшла поміч зі стації і град куль задержав сотню. Колиб так земля була замерзла, можна було підбігаючи всетаки відкинути ворога, а ту сніг стопився, така грязюка, годі ногу витягнути з болота.

Окопуватись!

— Стей! Копати рови! — передавали одні другим приказ команданта.

Заки зійшло сонце, хлопці подрімували у своїх на борзі приготованих закопах.

За серединою розстрільної в полі, яких 400 м. від залізничного тору було якесь господарство: гарна мурована хата, стодоли.

Соломою зі стирти за стодолю вистелювали собі хлопці свої криївки.

Зійшло сонце, поволі підносилося в гору і своїми лучами зачало висушувати заболочені стрілецькі плащі. Хлопцям веселіше, сонце родить нові надії.

Перекликуються товариші, один другого майже не пізнає: кожний замазаний болотом від ніг до голови, а вмитись нема де.

Прийдемо до Городка, а там вже упорядкуємось — думають.

Приказу до дальшого наступу нема — хлопці, аби не нудитися, займаються, чим хто може. Чистять кріси — на дворі тепло — скидають з себе плащі і відлупляють висохле болото.

Деякі поскидали блюзи і сорочки і давай полювати на найближчого ворога: воші.

Стр. Микитин ловить воші до патрона, щоби їх потім вистрілити.

Та — та — та — не дає випростуватися хлопцям ворожий кулемет.

Команда сотні і телефон в хаті по середині розстрільної.

Десять метрів від хати на переді викопали собі хлопці більшу криївку і грають в карти.

Стр. Дикий раз враз програє — має вже платити кілька карбованців, а в кишені ні сотика.

Іваськів роздає карти. Дикому аж тепер пощастило, дістав „добрі“ карти і з радости або з обережності, аби другі не бачили, встає і бурмотить під носом: тепер я вам покажу!

Ш-ш-ш ббух!

Чотири кроки від закопу вириває ворожий гранат болотнисту землю і обсипує картярів.

Шмат мокрої землі вириває Дикому кілька карт з руки.

Хлопці зтираючи болото з лиць ще більше його розмазують.

З землі, де впав гранат, зникає остання смуга синявого диму.

Дикий стоїть хвилю з роззявленим ротом, аж Іваськів кричить: та сховайся, дурню!

Та де там ховатися!

Він, який тепер може виграти — має випустити щастя з рук?

Вибігає і збирає порозкидвані карти. Кожна замазана болотом але Дикий обтирає їх і закладає за пальці.

Он дальше лежить ще одна карта і Дикий прямує до неї.

Ворожий скоростріль, там з ліва на переді, зпід тої великої грушки на залізничім насипі, посипав градом куль, від яких болото коло ніг Дикого аж стрикає...

Дикий підіймає карту з болота і з міною Наполеона вертає до товаришів.

Ставка висока, Дикий виграє цілий „банк.“

Коло полудня дістався якимсь до хати, до нашого команданта сотні високий, чорнявий, молодий наддніпрянський старшина. Шинеля по п'яти, сива козацька шапка гарно сиділа на голові...

Представився, що він „зорець“ (обсерватор) батареї, яка саме вибрала позиції он там в тім селі за горбком з заду до права. Батерійні телефоністи мулядою тягнуть дріт до хати, а тут хотівби вибрати становище і буде кермувати огнем батареї по Городку.

Притягнули телефоністи дріт до хати, поставили на столі апарат і кличуть батарею.

„У телефона“ — та — те — ті — ті — ті... бзучить раз-в-раз апарат.

Говорить телефоніст до мікрофону — слухають хлопці і усміхаються: така дивна якась та їхня мова: українська але з іншим акцентом, помішана з російськими військовими термінами.

А ті Наддніпрявці такі нам симпатичні! Аж знад Дніпра прийшли помагати. З якоюсь пошаною дивляться наші стрільці на козацьке брацтво.

Зі стриху хати обсервує зорець залізничий тор. Знає вже про ворожий скоростріль під грушкою.

Сходить до кімнати, кладе на стіл мапу, бусолю, мірило, хвилю рахує. А потім бере ручку апарату і та — та — ті — ті — ті!

Відзивається „Зуммер“ батареї.

— Петрусь? — Так, так! Добре!

І диктує старшина якісь числа.

— Гати, Петре! — кладе ручку апарату і через вікно дивиться на грушку.

Бух-бух! понеслося зза горбка.

Жжж-жжж! загуділо хлопцям над головами.

Бахбах! появилися дві хмарки білого диму в горі недалеко грушки.

Зпід грушки вискочив сивий мундур. Затарахкотів наш кулемет і мундур сховався знову під грушку.

І знову числа до телефону.

— Г-гати, Петре!, щоб його мать, г-гати! — А з таким якимсь довгим „г“ кричить наш зорець.

Б-бух! гремить сальва „тридюймовок“ зза горбка.
Стовпи землі виривають гранати під грушкою.
Грушка хилиться поволі, поволі на право...
З поотвірними ротами дивляться хлопці.
— „Шрапнелі! Гати, Петре!“

Б-б-бух! шле сальвою залізі ладунки батарея...
Лиш чотири облячки білого диму стоять над місцем,
звідки недавно подихом смерти гавқав ворожий ско-
ростріл.

Короткий історичний нарис розвитку фльоти.

Написав генерал-хорунжий фльоти *Савченко-Більський*.

Військово-морська історія та історія військово-морської штуки поділяються по роду двигачої корабель сили на три епохи:

1. Весельну фльоту — від початку боротьби людей на морі до зявлення військової фльоти з вітрильних кораблів (XVI століття).

2. Вітрильну — до зявлення парової фльоти.

3. Парову фльоту — сучасну.

Середземне море, — колиска європейської культури, було батьківщиною військово-морської штуки. І другі води, в самих віддалених частинах океанів, у всі часи існування людства без сумніву служили ареною боротьби людей. Китайські та японські літописи свідчать про великі морські експедиції та битви на водах Далекго Сходу на початку нашої ери. Індія ще у епоху асіро-вавілонського панування служила посередницею морських зносин Сирії та Єгипту з окраїнами Східної Азії. Але тільки культура народів, які оселяли береги Середземного моря, поступово розвиваючись, дала нарешті європейську цивілізацію, що покорила увесь світ.

Еволюція військово-морської штуки йшла рівнобіжно з загальним ходом розвитку культури. Зародилася вона у Середземному морі де порізані береги та закриті заливи були сприятливі для розвитку весельної фльоти. Коли ж історичний хід подій переніс осередок європейської культури на Північний Захід до берегів Атлантийського океану, прагнення народів до океанської широчини причинилося до утворення та розвитку вітрильної фльоти, яка змінила весельну, досягнувши в ту годину у басейні Середземного моря можливої досконалости.

Військово-морська штука у вітрильну епоху фльоти майже усю свою еволюцію перевела на Атлантийському океані. Хоча кольоніальні інтереси європейських народів на протязі XV століття швидко поширилися по всіх Океанах, але повільність зносин віддалених країн вітрильною фльотою з метрополією примушувала рїшати політичні суперечки на морському терені, який безпосередньо прилягав до цих держав, себ-то на Атлантийському океані.

Парова фльота, що замінила вітрильну у половині XIX століття, в де-кілька разів прискорила морські зносини, а головне зробила їх незалежними від стійких причин. Ці умови, які зблизили віддалені країни, ввели на арену нові народи й політичні та економічні інтереси всіх держав так тісно стикаються у цей час поміж собою на всіх суходолах та океанах, що для вирішення їх суперечок вимагається уже більш широка арена. Великий океан робиться в су-

часний мент театром світової культури, а значить і боротьби на морі.

У морському ділі, як і у всякій взагалі галузі людської діяльності, прогрес у давні часи йшов дуже повільно.

Корабель, що його описав Геродот, залишився майже без зміни до початку нашої ери й, навіть, довгі часи ще й після неї. Взагалі весельний період продовжувався біля 3.000 років. Власне кажучи, на початку свого існування весельна фльота була лише перевозним засобом для військ, які, прибуваючи до місця призначення, витягали свої кораблі на берег і улаштовували навкруги укріплений табор, охороняючи таким чином свій єдиний звязок з метрополією.

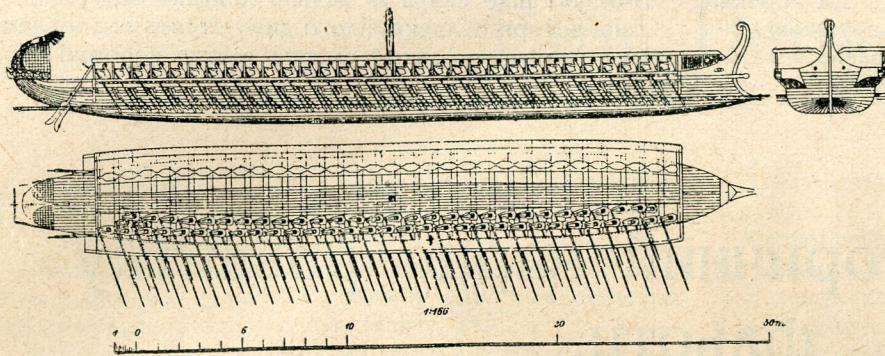
Такі експедиції утворювались не дуже часто. Море в той час ще лякало людей. Перед відрядженням у морський похід приношено прилюдні жертви богам, з метою їх ублагати для щасливого переходу. Оповідання про такі походи передавались з коліна в коліно (аргонавти). Фльота двигалась дуже повільно вздож берегів, од острова до острова. Сутички в цю епоху поміж кораблями лучались тільки випадково й мали вигляд безладних колотнеч (Троянська війна).

З бігом часу ці походи, дякуючи розвиткові торгівлі та кольоніальними зносинами, почали відбуватися частіше. Зявилися військово-морські начальники й команди (матроси), які, приймаючи не раз участь в морських експедиціях, одержували досвід, який поступово передавався й розвивався.

Тип військового судна став поліпшуватися та пристосовуватися до спеціальних вимог, усе більше віддаляючись від праобразу торговельного судна.

В давні часи найбільшим судном була галера. Це весельний корабель з величезними веслами, на якому кожним веслом гребли де-кілька чоловік, що являлося дуже тяжкою працею (каторжною). Веслярами були або невольники (раби), або різні злочинці, яких, щоб вони не втікали, приковували ланцюгом до їх місця (прикова). На галерах прилаштовувано вітрила, але ними користуватися можна було тільки при ходовому вітрі. На галерах окрім веслярів, керманіча (звичайно був головний керовник, або його уповноважений) знаходився відділ войовників.

Морські битви почали відбуватися по встановленому розпорядку і притім маневровано в загальних рисах таким робом: всі кораблі одного супротивника розставлялися в один, або в де-кілька рядів, в залежности від простору та кількості кораблів, другий же супротивник теж розставляв свою фльоту в по-

Грецька трієра.

дібний або інший лад. Потім вони сходилися, счіплювалися гаками галера з галерою, перекидали сходні, войовники кидалися і старалися заволодіти ворожим кораблем, що й мало назву взяти корабель на абордаж. Головну роллю в цих морських битвах грало уміння вибрати зручний лад для виконання плану битви, уміння керувати кораблями й, счіпившись з ворогом попередити його, перейшовши на його корабель.

Будова галери також відіграла чималу роллю. Її швидкість, легкість та рухливість при вистарчаючому розмірі (щоби мати можливість підняти потрібну кількість войовників) цілком дозволяли робити де-які маневрування, неможливі для тяжких та неповоротних галер. Так що з бігом часу попередня безладна колотнеча почала змінитися на пляномірне гуртовання кораблів, яке дозволяло використовувати силу фльоти найкращим чином. І слідом за цим сухопутні способи боротьби, як кидання (метання) стріл та каміннів і абордаж, що мали на меті єдине знищення особистого складу кораблів, були витиснені цілком морськими засобами. Так наприклад — зродилася думка знищення ворожих кораблів таранними ударами*). Здійснення того поставило до військових кораблів вимогу більшої швидкості та рухливості, що привело до утворення типу бойового корабля, на якому веслярі були розміщені в де-кілька поверхів. Такий корабель і мав назву галери поділяючись по числу палуб, на яких знаходились веслярі, на дуореми, або біреми, тріреми, квадиреми й т. ін.

У V столітті до Р. Хр. тип військового корабля був уже більш менш вироблений на зразок тріреми. Найбільше значні та найкраще вишколені фльоти мали тоді Фенікіяне та мало-азійські Греки, що входили в склад Перської монархії.

Греко-Перські війни примусили дрібні республіки Греції енергійно приступити до утворення власної фльоти. Особливо визначились енергією в цій справі Аteni, під керуванням геніяльного Темістокля.

Будівля кораблів тих часів (галер) не вимагала багато часу й утворити весельну флоту можливо

*) Таранний удар, це, коли корабель з розгону носовою частиною (форштевнем) ударяє ворожий корабель в борт (в бік, облявок), для чого на далі стали прикріпляти до форштевня висовуючий наперед гострий конус (глобу).

було у короткім часі. Вишколення начальників та складу (матросів), через застосування в ті часи дуже примітивної зброї та вживання звичайних маневрувань, не вимагало також багато часу.

Продовження цих війн і пізніша Пелопонеська війна надали велику бойову практику грецьким флотам, які в той час і виробили тактичні способи таранного бою та маневрувань. Особливо визначились своєю штуркою все тіж Атеняне, з якими решта Греків не відважувалась довгі часи вступати в морські битви. Значіння морської сили в часі ті уже виявилось і фльоти

почали давати самостійні завдання.

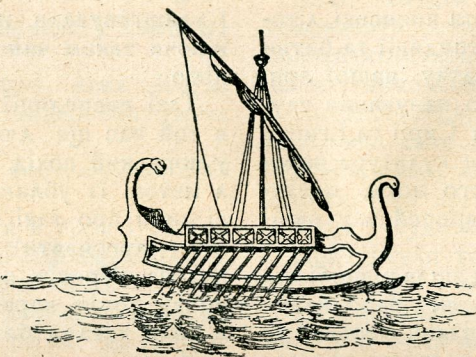
Довгі усобиці виснажили Грецію. Загальний політичний та культурний занепад відбився й на флоті. Сиракузька експедиція виказує занепад штуки та мужності колись непереможних на морі Атенян.

Усобиці та виснаження віддали Грецію під владу варварської Македонії.

З розвитком торгу побережні народи, бажаючи робити більше віддалені морські мандрівки, почали збільшувати свої кораблі, змінити конструкцію, прилаштувавши їх для боротьби зі штормами та різними хуртовинами*).

Для більш віддалених плавань потрібно було мати й сильнішу погонову силу, яка змогла би протиставитися стихіям, що й спонукало удосконалити вітрила.

Раніш на галерах піднимали чотирикутне невеликого розміру вітрило, привязане одним боком до щоглового рейка на щоглу (яку звичайно можна було здійсмати), що знаходилась на діаметральній площі, ближче до носа галери. Галера під таким вітрилом мала змогу двигатися тільки при ходовому вітрі, навіть ду-

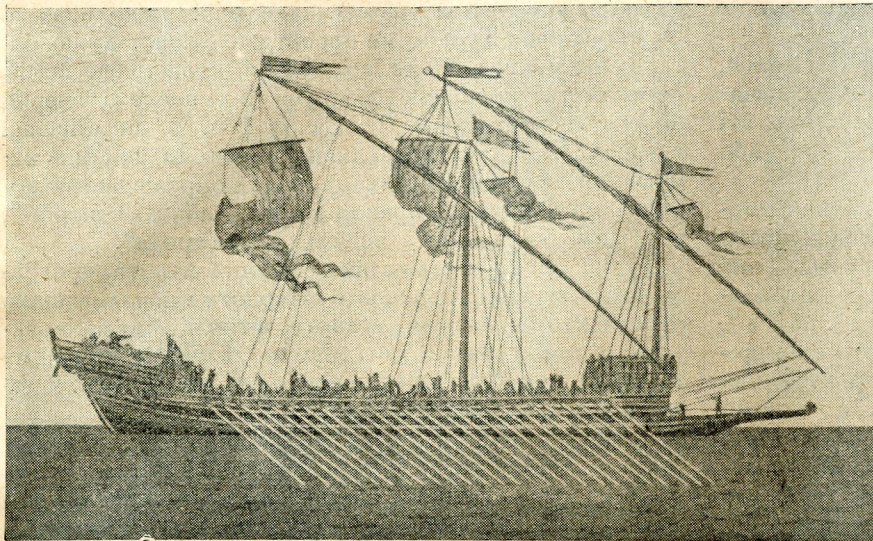
Римська лібурка.

жому, зовсім повільно.

І от з'являються спочатку на дрібних весельних суднах (і тих, що взагалі мають збірну назву човнів, а на спеціальній морській мові-шлюпок) косі вітрила. Косе вітрило (косець) уявляє з себе трапецію, одна (верхня) шкаторина (бік, якою прив'язується до рейки щогли, друга, передня, іде на кільцях, або раках по щоглі, а від заднього нижнього кута (шкотового) ідуть шкоти (мотузки) з одним, або з системою бльоків, для улегнення натягування вітрила. Окрім головного вітрила, тільки що описаного, з переду щогли піднімалось трьохкутне вітрило — клівер, передній спідній кут якого прив'язувано до самого носа судна (потім його почали виносити наперед, прироблюючи до носа судна брус буршприт), верхній кут піднімають на щоглу, а задній спідній розтягувано шкотом.

З такою системою вітрил корабель мав змогу порушитися, маневруючи навіть і проти вітру. Так маневрувати й називається — лавірувати. Сила вітру,

*) Раніш галери та інші дрібні судна переховувались у захищених бухтах, при першій ознаці наближення шторму.

Венецька галера 16-го століття.

вдаряючись у вітрило, розкладається на рівнобіжник сил: поступовий рух, боковий рух — дрейф.

Кораблестроїтельство усе удосконалювалось, кораблі збільшувались. Придумані реї*) для обертання, через що зробилось можливим лявірувати й з прямими вітрилами.

Прямими вітрилами називаються вітрила, які прив'язують до реї, що знаходиться на щоглі, й мають форму майже прямокутника.

Для збільшення площі вітрил, себ-то збільшення шкентельної площі, почали ставити вітрила у декілька поверхів (одно понад другим). На кораблях з'явилися по дві та по три щогли.

Як при утворенні весельної фльоти виробились у кожного народу свої типи весельних кораблів, так і при переході до вітрильної фльоти у різних народів теж виробились свої власні типи кораблів в залежності від природи моря та особливості погоди (вітрів).

З винайденням пороху та появою огнестрільної зброї, всі кораблі стали озброюватись гарматами, а екіпаж (особистий склад корабля) огнестрільною абордажною зброєю (pistoлями, улегченими мушкетами та карабінами). Торговельна флота також була озброєна для оборони від нападу піратів та дикунів, коли з ними провадила торговлю.

В 1300 році італієць Л. Ф. винайшов компас (ще давніш він був відомий китайцям), який дав спроможність орієнтуватись у відкритому морі.

В середині століття з'явилася каравелля, трьохщогловий корабель з прямими вітрилами, трьохпалубовий з надбудованням на кормі (півнють) в декілька сотень тон водозміщення**).

Зі зміною двигучої сили та запровадженням огнестрільної зброї морські битви також прийняли інший вигляд.

Через те, що погоновою силою став вітер,

*) Рея це дерево, яке прикріплювано, або піднімано на щоглу.

***) Водозміщення, себ-то вага корабля, яка рівняється вазі витиснутої ним води й міряється тонами. Англійська тона 36,7 куб. фут = 62,5 пудів; французька — 1 куб. метр (1000 кілограм.) = 61 пуду.

то перш за все, щоби мати ініціативу у своїх руках, необхідно було зайняти положення з надвітрового боку ворога, потім ходовим вітром спуститися на ворога (на всі, або на частину його кораблів), змагаючись гарматним вогнем збити рангоут***) та такелаж****) на ворожих кораблях і потім дати повздожну ясу (сальву) із усіх гармат по ворожому кораблю (найбільше руйнуюча для вітрильного корабля). Слідом за цим іноді брали їх на абордаж.

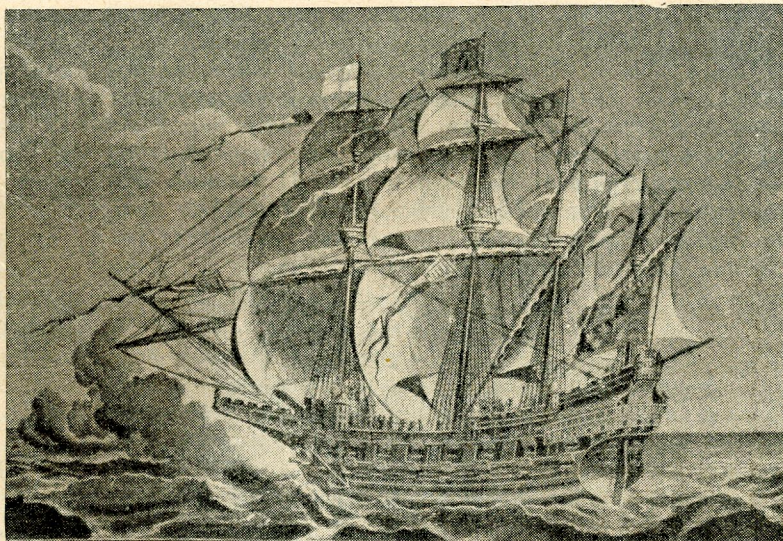
Були вироблені також й лади для ескадрового*****) плавання та битв. Найбільше гнучкий та зручний був лад кильватеру, себ-то, коли кораблі йшли один за другим з рівними перервами і лад фронту — коли кораблі йшли разом в лінію на однаковій віддалі.

Наші славетні Запорозжці також виробили свій тактичний спосіб у морських битвах. Вийшовши у Чорне море, (яке вони називали Синім) на своїх невеличких чайках, вони ставили вітрила й висліджували турецький корабель. Як тільки показувався верх рангоуту турецького корабля (Турки їх ще не могли помітити), Запорозжці здіймали на своїх чайках вітрила та рангоут і на веслах приближалися до турецького корабля на таку віддасть, щоби, не зраджуючи своєї присутності, не теряти з очей намічену жертву, поки не посутеніє. Смерком чайки оточували турецький корабель і одночасно швидко підходили до нього й брали його на абордаж. Якщо їм вдалося підійти непомітно до турецького корабля та несподівано заатакувати його, то успіх був повний. В противному разі вони несли великі втрати від ворожого гарматного вогню й примушені були тікати. У XVIII сто-

***)) Рангоутом називаються всі деревляні частини вітрильної системи.

****)) Стоячим такеляжем називаються всі ланцюги та сталеві троси (могузки), що укріплюють та піддержують рангоут. Біжучим такеляжем називаються всі троси, якими ставляться та здіймаються вітрила.

*****)) Ескадра складається із різних типів кораблів у певному відношенні.

Лінійний корабель англійської фльоти.

літті виробилось де-кільки загальних типів військових кораблів.

Найбільший корабель був корабель лінійний, який мав три щогли з повним вітрильним уладженням й де-кільки палуб. По кількості палуб, на які ставлено гармати, корабель називався дводечним, або тридечним*).

Розміри кораблів були різні, але уладження корпусу (кузова) та рангоуту на всіх кораблях цього типу були однакові. Кораблі меншого розміру, більш легкі, з меншою кількістю гармат, але з тим же вітрильним улаштуванням, називалися „фрегатами“. Кораблі з трьома щоглами, але з сухою бізань-щоглою**) називалися „барками“ і були трохи менші від фрегати. Кораблі з двома щоглами, що носили повне вітрильне уладження, називалися бригами. Були ще дрібніші кораблі з косими вітрилами, з одною, двома та трьома щоглами, як-то: шхуни, шхуни-бриги, люгери, тендери та інші.

Призначенням лінійного корабля, головної сили фльоти, було битися в лінії баталії (лад битви), — фрегати — розвідка, крейсерування й у випадку потреби він ставав до бою укупі з лінійним кораблем. Призначенням корвети (військова назва барки), бриги та кліпера (барк меншого розміру) було також нести розвідку, крейсерську службу та служити для посилення та зв'язку.

Будівля таких вітрильних кораблів вимагала значно більшого часу, ніж будівля галер. Їх будували на протязі де-кількох місяців.

До особистого складу в такій флоті почали ставити більш складні та відповідальні вимоги. Обслуга вітрила і залежність корабля та життя екіпажу від умілого та хиткого орудування вітрилами примушувала уряди всіх держав установити довгочасний термін служби для того, щоби утворити належний особистий склад.

Наскільки важливо мати на флоті добрий особистий склад, можна бачити із багатьох прикладів військово-морської історії, яка дає цілу низку боїв, де міцніша флота програвала битви тільки через невідповідний особистий склад.

Вважаючи на те, що в бувшій російській флоті взагалі і особливо в Чорноморській флоті, особистий склад складався з великого числа Українців (в останній заходив понад 60%), Чорноморську флоту можна розглядати, як українську, а тому й буду приводити, по можливості, приклади із її історії.

Так, в часи 2-гої російсько-турецької війни, на початку липня 1791 року, зєднана альжирсько-турецька флота зосередилась біля Варни й потім перейшла до Каліакрії (оселя на кінці рогу Джебелграбурну на болгарському березі Чорного моря). 31 липня в часи святкування турками Ромазана, частина екіпажу була на березі. Нараз, зовсім несподівано замаячила російська флота й почала швидко спускатися під усіма вітрилами на Турків. Складалась ця російська чорноморська флота із 16 лінійних кораблів, 2 фрегат та 2 бомбудівних суден. На флоті було біля 1000 гармат. Альжирсько-турецька, окрім транспортів з військами, складалась із 18 лінійних кораблів, 10 великих фрегат та 7 легких фрегат, на яких було біля 1700 гармат.

Кермував Чорноморською флотою контр-адмірал

*) Дек по англійськи та по голяндськи — палуба.

**) Сухою бізань-щоглою називається щогла, коли вона не має реїв. Просто бізань — це третя (задня) щогла.

Ушаков, який йшов трьома кільватерними кольонами. Запримітивши Турків, не перестроюючись у лінію баталії, він у 2 год. 15 хв. по полудні, пройшовши поміж берегом та турецькою флотою під вогнем батарей, прожогом заатакував Турків (у 1757 р. англійський адмірал Бінг був покараний смертю за подібне порушення тактичних правил). На адміральському кораблі сигналізували прапорами*): „набивати вітром“, а слідом — „піднести всі можливі вітрила“.

Турки, які не чекали атаки слабшої фльоти, програли через маневр Ушакова і вітер, отже почали спішно рубати якорні канати, ставити вітрила і вистроюватись у лінію баталії на лівому галсі**), при чому турецькі кораблі насувалися один на другого і деякі попсували рангоут.

Російська флота також перестроїлась у лінію баталії на лівому галсі (вітер був північний).

Попередні турецькі кораблі з альжирським адміралом Саїд-Алі, маючи ліпший хід, ухилились вліво, бажачи вийти на вітер (себ-то, щоби бути з понадвітрового боку ворога). Ушаків, угадавши цей маневр, вийшов на своєму кораблі „Рождество Христове“ з лінії (злочинство з погляду сучасних йому тактиків) і обігнавши голову своєї ескадри, заатакував Саїд-Алі на віддалі пів-кабельтова***), піднявши сигнал своїй ескадрі: „спуститися на ворога“.

Битва зав'язалась на дуже близьких віддалях. Було біля 5 год. дня. Корабель Саїд-Алі потерпів велике зруйнування в корпусі та рангоуті і мусів вийти з лави.

Ушаків, захопившись атакою, опинився серед турецької фльоти, одбиваючись лівим бортом від двох великих фрегат, а з корми та з правого борту — від атаки двох лінійних кораблів. В скорому часі до нього підійшли передні кораблі „Св. Олександр Невський“, „Йоан Предтеча“ та „Федір Стратілат“.

У восьмій годині вечером Турки були зовсім розбиті і без жадного ладу втікали, як попало, ходовим вітром.

Ушаків кинувся навздогін, але на другий день, не дивлячись на те, що російська флота ішла під усіма вітрилами, турецьку флоту було видно тільки із салінгів****)

Тут виявилась хиба будівлі російських кораблів, себ-то кепський хід.

Турецькі ж кораблі, що були збудовані французькими інженерами, не дивлячись на велике зруйнування в корпусі та рангоуті, утікли від російської ескадри.

Страти на російських кораблях були такі: забито 17 матросів, поранено 3 старшин та 25 матросів, у Турків же згуби були дуже великі, — так на одному кораблі Саїд-Алі забито та ранено 450 чоловіка і цей корабель, коли підходив до Царгороду, почав тонути.

Альжирська ескадра дійшла до Царгороду, а турецька розсіялась по Анатолійському та Румелійському берегам.

Морем заволоділи Росіяни.

*) Себ-то сполука літерових прапорів, які піднімається на щоглах та реях.

**) Коли корабель іде під вітрилами й вітер дує з лівого боку, називається йти лівим галсом, коли вітер з правого боку — йти правим галсом; підходивим вітром — фордвиндом.

***) Кабельтов — $\frac{1}{10}$ морської милі (яка рівняється $1\frac{3}{4}$ верстви) = 100 мор. саж. (6 футовим) = 87 $\frac{1}{2}$ саж. звичайним.

****) Салінги — дві поперечини на верхній частині щогли.

Ця славетня морська перемога допомогла до скоршого замирення.

Не можна також промовчати й про славетну битву брига „Меркурій“ з двома великими турецькими кораблями, в якій яскраво виявились якості вихованого особистого складу Чорноморської фльоти та підупалого турецького особистого складу.

В 1829 р., в часи російсько-турецької війни, російська фрегата „Штандарт“, бриги „Орфей“ та „Меркурій“, крейсеруючи вздовж Анатолійських берегів, зовсім несподівано наскочили на всю турецьку флоту, про яку вихід з Босфору вони й повинні були повідомити Чорноморську ескадру, що знаходилась в ті часи на Румелійських берегах.

Коли виявились сили ворога, крейсери почали відходити до ескадри під усіма вітрилами. „Штандарт“ та „Орфей“, як добрі ходаки, встигли проскочити вперед, а тихохід бриг „Меркурій“, під керуванням капітана-лейтенанта (старш. лейт.) Козарського, не мав змоги за ними устигнути й дуже одстав. Від турецької фльоти відокремились два кораблі і почали швидко його доганяти. Бачучи неможливість утікти від погоні переважаючих сил ворога, к.-л. Козарський скликав військову раду, на якій одногосно вирішено вступити в битву з ворогом і коли не залишиться ніякої надії урятувати бриг, зірвати його. Для цієї мети на шпіль*) брига покладено набитий пістоль, яким належало взірвати порох у крют-камері**).

Наказавши приготуватись до битви, к.-л. Козарський підбадьорив матросів короткою промовою й наказав перенести з носу здогонні гармати***) з огляду на те, що бриг не мав ретірадної артилерії****). По мистецьки ухилиючись од найбільш небезпечних повздовжних вистрілів, Козарський уміло користувався всякою помилкою ворога для нанесення йому можливої шкоди. Нераз з турецьких кораблів кричали по російськи, щоби „Меркурій“ здався, але він кожний раз одповідав ясоу (сальвою).

Не дивлячись на велику страту в людях, велику кількість пробойн в корпусі та зіпсування в рангоуті, „Меркурій“ продовжував битву.

Через деяку годину Козарський був контужений в голову й ранений тріскою від рангоута, але його завзяття було непохитне.

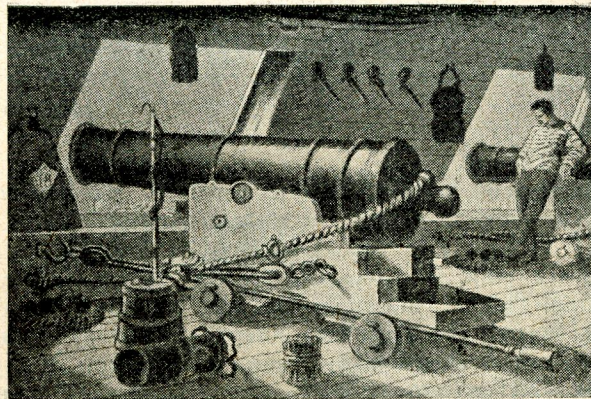
Нарешті 100 гарматний корабель Копудана-паші

*) Шпіль — коловорот для підняття якоря.

**) Крют-камера — приміщення на кораблі для схорони по-роху.

***) Здогонні гармати — носова артилерія.

****) Ретірадна артилерія — кормова артилерія.

Артилерія лінійного корабля.

почав одставати і ліг у дрейф*) через попусвання в рангоуті, а незабаром і 74 гарматний корабель, який був на лівому боці „Меркурія“, загубивши ліселі**) та фор-марса-рею***), припинив погоню.

Битва ця продовжувалась з 1-ої год. 30 мин. до 5 год. 30 мин. пополудні. На протязі ж 2 1/2 годин на найближчій віддалі Козарський кожну хвилину був готовий звалитися на бордаж з одним із ворожих кораблів і зірватись в повітря, щоби потопити й ворога. Але бачучи, що турецькі кораблі в диму настільки кепсько стріляють, що навіть часто попадають один у другого, він не тратив надії на добрий вислід битви.

Бригові „Меркурій“ подаровано георгіївський прапор і звелено: „По приході брига „Меркурій“ в старість, замінити його другим новим, продовжуючи це до часів пізніших, щоби память славетних заслуг екіпажу брига й його імя у фльоті ніколи не зникали і, переходючи із роду в рід, на вічні часи служили прикладом потомству“.

К. Л. Козарському поставлено памятник у Севастополі на мічманському бульварі, а також в пошану його — крейсер Чорноморської фльоти одержав назву: „капітан-лейтнант Козарський“.

(Докінчення буде)

*) Лягти в дрейф — це така встановка вітрил, при якій корабель зупиняється.

**) Ліселі — це додаткові вітрила, які становлять при великому ходовому вітрі, з боку головних вітрил, щоби збільшити хід.

***) Друга рея на першій щоглі.

Гуцульський полк морської піхоти в Армії УНР.

Подав Іван Савич.

По розбитті Окремого Залізного Загону отамана Івана Сіяка (що складався з Галичан залізничників та студентів зі Станиславова) в бою з большевиками між Кривчем та Василюхою 11 вересня 1919 р., попав я до Київської Групи отамана Юрка Тютюнника, якої штаб стояв тоді на станції Липовець. Тут вступив я до канцелярії Державного Інспектора групи, (щось в роді большевицького „політрука“), де займався головною розділюванням та висилкою часописів, брошур, відозв та книжок до всіх частин Київської Групи.

Найбільше зацікавила мене одна частина, іменно:

„Гуцульський полк морської піхоти“, що був у складі XII дивізії цієї групи. Ядро цього полку мали творити Гуцули, що взяли в полон відділ большевицьких матросів та „замінялися“ з ними за мундури. Я мав нагоду бачити кількох їх в Гайсині при кінці вересня 1919. Виглядали цілком, як „справедливі“ матроси. Чув я, як натягали їх козаки з других частин словами: „Це такі матроси, що їздять субмаринами по... кукуразах!“

Колиб хто знав дещо більше про цю частину, нехай подасть до „Літ. Ч. К.“

Жидачів у р. р. 1918-1919

Написав: *Омелян Василич*

Рівночасно з перебранням влади в цілім краю — сталося це також і в жидачівському повіті.

Вночі з 30 на 31 жовтня 1918 р. відділ, зложений з біля 40 чоловіка зі сіл Тейсарів, Пчана і Іванівці-Турада, під проводом двох старшин заволодів Жидачевом, розоруживши вперед військову станицю в Тейсарові та станицю держ. жандармерії в Цуцилівцях. При заняттю Жидачева дісталась в руки відділу більша скількість зброї в повітовій станиці жандармерії в Жидачеві і в місцевому таборі для повертаючих з російського полону. Також в Жидачеві був великий склад військового майна з обсягу полевого укріплення, як також сам табор для повертаючих з неволі, який складався з 86 більших і менших бараків, представляв велике майно.

В ранішних годинах по заняттю Жидачева представники українського повітового народного комітету о. Іван Головкевич, парох Тейсарова, тодішній декан і маршалок повіт. Ради, і п. Іван Білинський, упр. школи в Пчанах, тодішній член повіт. Ради і шкільної повіт. Ради, рівночасно голова українського народного повіт. комітету, приступили до відібрання влади від австрійського урядничого апарату.

Відібрання влади відбулося без найменших перешкод — так само як заняття Жидачева.

Тимчасову цивільну управу — до вибору повітового комісаря — обняв п. Іван Білинський.

Військовим командантом став тимчасом четар Іван Голембйовський.

Перші дні обох установ були під знаком організаційних підготовок.

Цивільна управа занялася відразу введенням по селах жидачівського повіту в життя розпорядку Укр. Нац. Ради з жовтня 1918 р.

Зараз переведено по селах вибори громадських управ — а також вибрано делегатів, котрі мали зібратися для вибору повіт. державного комісаря.

Вибору повітового державного комісаря dokonано дня 8 падолиста 1918 р. — а вибрано ним п. Д-ра Качмарського — 71 голосами, другий кандидат п. Іван Білинський одержав 1 голос. Зазначається, що п. Білинський сам не кандидував і не мав наміру й охоти стати повіт. держ. комісарем.

Повітовим комісарем для військових справ став бл. п. Микола Левицький, четар б. австр. армії і нот. канд. з Золочева, який помер на еміграції в Чехословаччині в 1921 р.

Справи цивільної управи пішли своїм ходом. — Введено в життя харчевий уряд при комісаріяті, а також впроваджено в урядування аж двох шкільних інспекторів, а то одного по технічній, а одного по педагогічній часті.

Зазначити годиться, що жидачівська повітова цивільна управа була одним з найсправніше функціонуючих урядів на території З. О. У. Н. Р.

Щодо військової управи, то справа представлялася з часом так, що при цивільній управі був комісар для військових справ, а крім того була окрема повітова військова команда.

Першим військовим командантом був сот. Леопольд Балицький, упр. школи з Роздолу, людина дуже со-

вісна — віддана цілою душею справі. Цей чоловік старався на кождім кроці привести військове діло до порядку й дійсно вдалося йому це. З його приходом розпочалася бранка.

Бранка проходила, як на відносини тогочасні, дуже справно, а новобранців відсилано негайно по бранці до Стрия, де був кіш — звідки виходили частини на фронті, а то: на перимиський, який почав творитися по 12 листопаді 1918, і на львівський, передовсім до групи Щирець, котрою проводив полк. Слюсарчук.

З хвилею утворення групи Щирець повстала для повітової команди в Жидачеві нова функція, а це частинна доставка прохарчування для цьої групи військ, яка не мала ще тоді управильненої харчевої машини. Тому то майже що дня відходили до Щирця транспорти з сіном, збіжем, худобою, деревом і т. д.

При повітовій військовій команді був лише невеличкий відділ війська в 30 чоловіка, котрий повнив конечну службу конвоїв і варті біля військового майна.

Ця обставина була причиною, що коли біля 18 листопада 1918 полк. Вітовський зажадав відсічи для Львова — годі було вислати туди хочайби яку невеличку частину, бо ані людей ані зброї не було.

З часом обставини змінилися, повітова команда одержала зброю і вже в початках грудня 1918 вислала під Львів 2 сотні під проводом четаря Голембйовського. Частини ці під бойовим оглядом були справні.

Крім того повіт. команда відсилала все більші скількості рекрутів до Стрия, де з часом крім запасного коша була Команда Области Стрий, яку пізніше названо групою Південь, а врешті в січні 1919 р. III. Корпусом. Командував цією групою полковник Гриць Коссак.

Як з повищого бачиться, в місяцях листопаді і грудні 1918 р. і в січні 1919 р. повіт. команда в Жидачеві займалася мобілізацією, доставою харчів для групи Щирець, а крім того вислала 2 сотні безпосередно на львівський фронт.

По відході сотн. Балицького на іншу посаду — став повітовим командантом в Жидачеві сотн. Турчин і був ним аж до відступу в маю 1919.

Як згадано, в Жидачеві знаходився давний австрійський табор, а крім того склад военного матеріялу з ділянки полевого укріплення.

Сам табор, — а то: 80 бараків розпродано між дооколичних селян.

Доручення продажі дала Обласна Команда в Стрию. Одержані гроші віддано військовій управі. Склад военного матеріялу перейшов під заряд інженірного референта Команди III. Корпусу пор. Макуха.

Немилою згадкою продажі тих бараків лишилося те, що коли з поблизького села, яке належить до парохії Бережниця королівська біля Жидачева, прийшла депутація селян під проводом пароха з проханням відступити один барак на капличку в тому селі (церква згоріла в часі битви Австрійців з Росіянами в р. 1915), то новий командант не прихилився до їх просьби.

А прецінь ця капличка булаби мешканцям цього бідного села все згадкою на часи української влади.

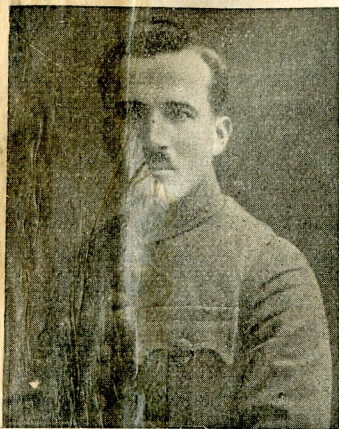
Також гідними згадки є імена тих осіб, котрі від

першої хвилі з посвятою займалися публичними справами. А були ними крім о. Головкича і п. Білинського, про котрих вже було згадано, о. Осип Макаревич з Покрівців, о. Щербанюк з Жидачева, п. Іван Карваш, упр. школи з Тейсарова.

Суд в часі нашої влади слабо функтував, бо суддя був назначений також управителем в харчевім уряді. Жандармерія була уладжена на зразок австрійської і була дуже справною.

Сот. Петро Газдайка.

Написав: С. Гайдучок.

Сот. П. Газдайка.

Бойкий то був старшина, скаже навіть той, що не був в У. Г. А., а знає його лише зі споминів Др. Шухевича.

Я вас запізнаю ближче з ним.

Присадкуватий, плечистий Лемко, з сірими живими очима із т. зв. Замішанців. Родом був із села Красної.

Знана йому була Альбанія, бо в 1913 році перебував з деташованим курінем 87 п. п. в Скутарі. Цілу австрійську війну

провів при тому словінському полкові.

Ми його в полку любили, бо дуже смішно говорив по українськи. Але любили його й чужинці за його веселу вдачу й хоробрість.

А доля не жалувала йому ні відзначень — мав їх цілий „іконостас“ на груди — ні дошкульних памяток.

І так: В Сербії доволі дешево йому обійшлось. Вернув в пострілом в передрамя. Зате в перших боях під Добердо, в серпні 1915 року, був би пропав ні за цапову душу. Дістав „дум дум“ (а може це був т. зв. Geller) в груди і як би не німець буковинець медик Зоргер — пропавби. А цей загрозив револьвером санітарам. В пекольний огонь, серед білого дня, винесли його з першої помочі дальше на зади.

А на Костезіні в Тиролі 1916 захотілося йому на патрулю. Над раном приносять його до нас.

Не нарікає, тільки невинно каже: „Але на чім я тепер буду сидіти?“

Хоч прикро, а всеж сміюся. Він, бачите, підліз під ворожу стійку Італієць стрілив з близька і куля вирвала добрий кусень мяса нижче бедра. Думали ми, вже не схоче вертати між нас.

І хоча ходив з відломками в легких, опинився під осінь на Габріеле. Перебував щасливо ціле пекло, де протягом 10 день на відтинку нашої бригади начислено кругло 10.000 вбитих і ранених, і пішов аж над Піяву. Та тут доля з нього зажартувала. Зломив ногу на двоє. — Зрозумів, що нема чого вертати до полку, де командував відділом машинних крісів. Австрійським сотником і так мав стати 1. XI. 1918., тож подався на студію до Львова.

Тут застав його і наш перший листопад. Відразу зголосився до служби. Приймали його — і ні, бо так дивно говорив по українськи. Допоміг йому дістатися до нашої армії його товариш о. Каштанюк. Відразу пішов пор. Газдайка в боеву лінію. Зі своїм відділом замикав уліцю Коперника напроти почти, себто перехрестя вул. Словацького і Коперника в низ

до міста. Я ще в грудні мав нагоду оглядати ту позицію. Вилупані з дороги каміня-кістки, творили захорону. І незavidна була, бо ціла під ворожим обстрілом. — По знакомости дістав він з головного двірця 4 машинні кріси.

Пробув на позиції 8 днів без зміни. Не нарікав на це, лиш не погоджувався, що в шеврових черевиках мусів воювати. Навіть не міг піти перебратися в такі правдиві — фронтові.

Якийсь час вів зі сотником Рудницьким вишкіл скорострільів 4 бригади в Соловій. Випадок хотів, що ми дивно стрінулися. Темний вечір, я хочу дістатися до бригади, але весільна міліція в Підяркуві (а мали ми сільської міліції більше, як війська) не пускає. Втім хтось кличе мене. І це ратує мене перед виміною черевиків, штанів і т. д. Показується, що пор. Газдайка пополудни їздив на „рогачів“ і вертає тай пізнав мій голос. А стрілець був з його! Підчас їзди саньми влучав крісовою кулею в „заяця“.

А там знов пішов в боеву лінію.

Прикрій був в службі, але й любив його стрільці, бо, як то кажуть, хоть в службі пес, то дбав дуже про стрільця. Може й за те, що вимагав служби і ще раз служби, дехто зі старшин його не злюбив.

Десь зимою дістав команду куріня, що то знав висилати делегації з ріжного рода вимогами і т. д. Такий то був курінь, що заслугував на здештовання.

За місяць ніхто куріня був би не впізнав. Карність зразкова. В марші стрілець навіть не виступив за водою без зголошення у булавного.

Грозили йому, що його застрілять.

„Щож, я на то і є, аби мене або поляк застрілив або свій“ — відповідав.

А в Підбірцях застав вістуна, що покинув стійку при скорострільі.

Казав покарати. Вістун відгрожувався, що його застрілить. — Скликав стрільців, виняз револьвер і дав вістунові: „Срляй, як я заслужив“. Цей расплакався і був до кінця найліпшим підстаршиною.

Вже в часі відвороту в травні привезли до мене раненого поляка.

— Якжеж ви один попали в наші руки — питаю, змінюючи обвязку.

— А то нас два шлеські полки наступали під Миколаївом (біля Гаїв). Вже біжимо на яких 300 кроків до наступу, та так нас і виложили цілий полк, а другий подався назад.

Від стрільців куріня Газдайки довідався я про це ближче:

„Наш курінь зайняв лінію на горбах під Миколаївом. Пан сотник розмістив машинні кріси, при однім сам станув до обслуги і розказав: — Поки мій скоростріль не зачне бити, не дати ані одного стрілу. — Подав наперед і мірник. Поляки пішли кількома лініями. Підійшли на яких 500 кроків і з голосним

„гурра“ кинулися в приступ. Затарэхкотів скоростріл пана сотника, за ним інших 7, а й ми зачали сипати з крісів. Так і покосили ми майже до ноги всіх. Одно-го взяли до неволі, бо більше сотник не позволив. Сказав: — Вже поляки будуть самі журитися своїми раненими, а ми мусимо по приказу бригади пересуватися на подальшу лінію“.

Казали, що команда бригади його за це подала в отамани.

Певно не один з вас, стрільці, що були під його рукою, радби додати, як то було в бою під Поморянами з Х. курінем.

Я вас виручу.

Мав сотник коня булана ще спід Львова. Дарувала йому цього коня панна Папарівна, бо хотіла, щоб дістався в добрі і ласкаві руки. — І не помилилася. Як пес ходив булан за сотником.

Треба було наступати 4. бригаді на Поморяни і Богутин, стрільці мені оповідали:

„Наша розстрільна цофнула ворога, а цей пішов протинаступом. Пан сотник, вже тоді командант 7 полку, на булані обіздив лінію. Що хвиля був на іншому місці, додавав відваги боязливим вже своєю появою. Тимчасом праве крило бригади не витримало польського протинаступу й пірвало і наш курінь. — Ми подаємося назад. Нагло видимо сотника на буланім між нами і польською розстрільною!

— Наш сотник! — крикнули ми і лавою кинулися вперед ратувати його.

Не тільки ми його вратували, але пігналися за втікаючим ворогом. — Сотник навіть не зііз з коня, тільки дальше подався з нами за ворогом“.

Під Білобожницею лиш притомність ума вратувала його.

Ворог перебився на XII. бригаді (ця навіть не звідомила сусідних частин) і зайшов з заду в Полівці, де розложився штаб 7. полку. Було то на зорях, тож годі було впізнати, чи то свої, чи ворожі частини.

Почулися стріли, і підчас замішання сот. Газдайка на коні на яких 5 кроків наблизився до ворога.

„Poddaj się! Złaż z konia“.

Думав, що свої жартують. — Та сухий тріск крісового замка зробив своє.

Куля не застала його на коні, але не забув ще нагайкою потягнути ворожого стрільця впоперек лиця. Стріли його вже не досягли, а булан на його свист побіг за ним

Любив провірювати виконання приказу і це нераз показалося потрібним. Вратувало бригаду перед осмішенням наступати на Хролин, де й живої душі ворога не було.

Висланий старшина з кінною розвідкою (четар Моgetич) мав приказ особисто розвідати терен. За вигідний був і вислав підстаршину. Цей зголосив ворожий броневик на стації в Хроліні. Гармаші стали закопувати пушки. Та небавки вернув Газдайка, що сам подався за розвідкою бригади. Бригада дальше рушила в похід, бо на стації були тільки порожняки, як провірив сам Газдайка.

А під Коростенем вратував бригаду перед загладою. Вона дістала була приказ наступати на Коростень і звести рішучий бій. На передпіллю Коростеня і німецькі баталіони ломили собі зуби, бо поле гладке як стіл, а забудоване було правильними засіками дротів. Він рішуче спротивився і врешті корпус зрозумів безцільність того наступу і відкликав приказ, зробивши малу невдатну пробу.

Хоть штаб бригади перейшов до Бредова, ні один його стрілець не покинув тоді полку. А коня таки наші дядьки йому в Вороновицях вкрали.

Довгенько за своїм буланом побивався і не міг забути.

Розбрилися ми всі, тай по ньому слух від кількох літ загинув, тож впало мені на гадку його спімнути. Заслужив собі на те.

Українська артилерія в часи Богдана Хмельницького.

Подав І. К.

Рік 1648, рік повстання Богдана Хмельницького, мав переломове значіння в історії українського війська. Повстала українська держава, козацькі партизанські ватаги перетворилися у велику національну армію, відкрилися нові перспективи для розвитку військової організації і техніки. Козацька „гармата“, яка вже перше почала організуватися*), переходить у нову стадію розвитку і розквіту.

Коли Богдан Хмельницький проголосив повстання проти Польщі, козацькі пушки були в руках реєстрових козаків, над котрими старшували польські старшини. Повстанці на Запорожжі мусіли творити собі нову артилерію. Дещо добуто із сховищ у „Військовій Скарбівниці“ на Дніпрових островах, — це були ті невеликі гарматки, яких уживано на морських

походах. В травні 1648 р. Богдан Хмельницький добув Січ, на якій стояла залога складена з реєстровців, і забрав звідтам невелику артилерію, котрою була забезпечена козацька твердиня. При допомозі цих перших пушок повстанці віднесли перемогу на Жовтих Водах; зразу наступ козакам не вдався, підчас бою втратили одну пушку, бочку пороху і 800 гаківничих ладунків; але опісля знову Полякам не повезло, молодий Степан Потоцький зробив перемиря і добровільно видав козакам кілька штук гармати, — цими пушками Хмельницький добув остаточно польський табор на Княжих Байраках.

Козацька артилерія відіграла важну роль у бою під Корсунем. На засідку проти польського війська гетьман вислав десять пушок; з приготовлених на борзі шанців козаки зустріли польський табор сильним вогнем, — польські війська розбито. Серед добічі в козацькі руки попало 12 польських пушок.

*) І. К. — З історії козацької артилерії, „Літопис Червоної Калини“ 1932, лютий.

В перші місяці повстання козаки збирали пушки з численних замків на Придніпрянщині; з початком чевня артилерію в Чигирині числено на 74 пушки. З поширенням повстання на західні землі в руки запорожського війська перейшли артилерійські засоби з замків Київщини, західної Волині і Поділля; нпр. в Полоннім повстанці захопили 60 пушок, таксамо в Барі добуто кількадесят штук.

Ці пушки, розуміється, в більшій частині мали характер фортечної артилерії, і надавалися тільки до оборони замків; козацьке командування перевозило їх у наддніпрянські полки, які сильно фортифіковано. Але більше значіння для козацької армії мала полева артилерія. Війна з Польщею розгорілася на довгі часи, рік-річно українські війська виправлялися на захід на стрічу Полякам, — походна, полева артилерія відгравала у боях значну ролю.

Про розвиток козацької полевой артилерії маємо досить докладні вістки. Основою її, окрім корсунської здобичі, були пушки, що дісталися козакам в побіднім бою під Пилявцями: Поляки втратили тут мабуть весь артилерійський парк. У всіх дальших козацьких походах є вже доволі значне число пушок.

З початком походу 1649 р. в козацькому таборі було 24 пушки по чотири коні і 2 пушки по 6 коней; це була головна гетьманська артилерія, окрему гармату мали полки, нпр. в полку Головацького було 6 пушок. В тійже війні, підчас облоги Збаража, раховано 30 українських пушок. Рівночасно в українським війську на Білій Русі було також 30 пушок.

В поході на Молдаву 1650 р. в чигиринським, гетьманським полку було 30 пушок, в інших по 6-7 пушок.

У берестецькому поході 1651 р. козацька артилерія була особливо сильна. „Пушок і пушкарських засобів багато: котрі пушки взято в Барі, у Винниці і в інших городах, ті всі у війську; у кожного полковника в полку пушок по 5 і по 6. А всіх тепер полковників з полками 17, окрім тих трьох полковників, що стоять проти литовського війська. А окрім цих полкових пушок, у гетьмана є ще 30 пушок“. Якщо вірні ці дані, то в козацьким війську було принайменше 100 пушок. У берестецькій катастрофі частина української артилерії попала в руки Поляків; але втрати не були мабуть такі великі, як звичайно думається, — польські жерела згадують тільки 18 чи 28 пушок, залишених козаками. Більшу частину артилерії вратовано; у дальших боях під Білою Церквою український табор вже знову був „добре обсаджений гарматою“.

Під Охматовим 1655 р. козацьку артилерію раховано на 60-80 пушок.

З усіх тих звісток видно, що українська артилерія в часи Богдана Хмельницького складалася з головної військової або гетьманської „гармати“, що мала біля 30 пушок, та з полкових частин по 5-7 пушок.

Головне пристановище артилерії було в Переяславі по лівім боці Дніпра. По кожному поході, як настав мир, перевозжено туди пушки. Значніший артилерійський парк був теж у гетьманській столиці в Чигирині, може також в Корсуні, — там стояла козацька гармата пізніше, за гетьманства Виговського.

Які були кошти утримання артилерії, про це оповідали козацькі послы підчас переговорів в Москві 1654 р.: „Передше бувала на запорожське військо королівська плата з королівських доходів, на вироблювання і на праву пушок, і на порох і на олово, —

щоб і тепер государ був ласкав, звелів на це уладження давати, що буде государева воля. Щоби тим людям і коням, що бувають під нарядом, давати в зимовий час для прокормлення і відпочинку харчові місця в козацьких городах, де вигідно“. „На на праву з наряду військового і на пушкарів і на всіх людей робочих просимо твое цар. вел. мати свою царську милостиву память як про зиму, так про становище; також на обозного 400 золотих“. „Гарматчиків, що є при наряді, буває по 300 чоловіка. А на ту гарматну на праву видавано з королівського скарбу на порох і олово по 10.000 польських золотих. А для прохорчування в зимову пору гармата має бути на переміну в оселях, в котрих булоб по 300 дворів; і в той час з тих місць, де гармата стоїть, податків ніяких не брати“.

Окрім полевой артилерії багато пушок було по замках на козацькій території. Для оборони від татарських нападів фортифіковано тоді кожду більшу оселю і таких невеличких замочків на Придніпрянщині раховано тоді цілими сотками. Маємо докладні дані про артилерійські засоби у білоцерківським полку в 1654 р. В 12 замках цього полку було разом 52 пушки, з того половина залізних, половина мідяних. Калібер пушок означувано по величині куль, порівнюючи їх з монетами: „ядром по 2 гривеньки“, „ядром в гривеньку“, „ядром по пів гривеньки“. Найбільшу артилерію мала Біла Церква, а саме 17 мідяних пушок і 15 залізних; в цім числі було 5 пушок о калібрі 1½, 24 пушки о калібрі 2, одна о калібрі 2½, одна найбільша о калібрі 5 „гривеньок“. Пушкарських засобів було тут досить багато: 20 пудів селітри, 44 пудів пороху, 300 ладунків, 3500 куль. В інших замках була ледви 1-2 пушки і потрохи селітри, пороху й олова.

Дуже важка була справа обнови артилерії. За границі на Україну приходило небагато зброї, бо козацька держава не мала вільних кордонів і доступу до моря; треба було вдовольнятися перерібною тух засобів, що були в краю або попадали зі здобичі. Гарматна обслуга була дуже численна — 300 людей, можна здогадуватися, що були серед неї і майстри, що відливали чи виковували пушки меншого калібру, а принайменше вміли їх направляти.

Порох вироблювано на Україні. На Придніпрянщині здавна був розвинений селітряний промисл, — селітру добували зі стародавних могил окремі промисловці, селітерники. Виріб пороху за Хмельниччини дійшов до значного розвитку. Нпр. в описі козацького походу на Білу Русь 1649 р. читаємо, що козаки „порох мають з України, — з Києва їм свіжо привезли велику кількість“. В берестецькому поході: „Пороху й олова у війську багато; привозять купці до війська селітру і козаки самі з селітри роблять порох“. При облозі Збаража 1649 р. є звістка, що козакам не доставало сірки.

Керму над артилерією мав військовий або генеральний обозний; до його штабу належав гарматний хорунжий і гарматний писар. За гетьманства Богдана Хмельницького обозними були: Іван Чернята 1648-1649 р., Хведір Коробка 1650 р., Тиміш Носач 1655 р. і пізніше.

В полках був уряд полкового обозного, при обознім „голова у наряду“, пушкарі і ковалі*).

*) Література: І. Крип'якевич, Студії над державою Б. Хмельницького, Записки Наук. Тов. ім. Шевченка т. 151.

Де́що про державну жандармерію ЗОУНР.

Студія. Написав *Іван Козак*, сот. У. Г. А.
(Продовження).

Міжтим, не зважаючи на всілякі недомагання, труднощі та ошибки, організація державної жандармерії поступала швидко вперед. До служби в новій державі зголосилися негайно після перевороту не тільки всі чинні жандарми Українці, що перед розпадом б. монархії, чи в часі перевороту находилися у Східній Галичині, але також старі висуленці, а навіть кільканацять чужинців: Чехів, Поляків, Німців і Жидів. Також ті, що їх переворот заскочив на службі в Західній Галичині, Боснії і Герцеговині, окупованих областях та на всіх яких фрнтах, вертали на звістку про відновлення Української Державности мерщій домів, а число їх росло з кожним днем. Всі новоприбуваючі голосилися в Команді Державної Жандармерії, де провірювано їхні степені, заприсягано їх на вірність Українській Національній Раді та приділювано на відповідні пости. В міру їх напливу усувано некваліфікованих та нездатних повітових командантів і командантів станиць, назначених у перших днях після державного перевороту, здебільшю непскликаними чинниками, та обсаджувано ті пости заводовими, вишколеними підстаршинами, відаючи одночасно зайвих міліціонерів до розпорядимости військових команд.

Після перебрання команди державної жандармерії підполк. Красіцьким обмежено чисельний стан міліціонерів до кількості, необхідної для доповнення жандармерії на час війни, як се предвиджує закон з 1894 р. В б. Австрії доповнення се творили ополченці. Крім того усунув підполк. Красіцький найпекучіші недомагання, що вкралися були до жандармерії в перші дні революції, управильнив об'їздки станиць, вишкіл та підвищування, перевів переміщення всіх міліціонерів, що зразу повнили службу в рідних місцевостях, тощо. Уже в лютім 1919 були обсажені команди відділів, повітові команди та станиці державної жандармерії, наскільки се було можливе з огляду на военні події. Вповні обсажено було 17 відділів. Чисельний стан державної жандармерії виносив перед відверотом за Збруч: 6 булавних старшин (в тім один рахунковий), 27 сотених старшин і хорунжих (включно 1 судді і 2 рахункових) та приблизно: 1000 заводових жандармів, 400 пробних жандармів українського і австрійського вишколу та 3000 міліціонерів. Пересічно припадав один старшина жовнірського стану на 152 жандармів і міліціонерів, а після відчислення персоналу булави команди державної жандармерії і референта при Державному Секретаріяті внутрішніх справ, на 220 жандармів і міліціонерів. Коли зважити, що при жандармерії ізза розміщення людей малими гуртками по численних станицях, віддалених від осідку відділового команданта та поміж собою нераз дуже далеко, куди тяжче виконувати службовий нагляд, ніж при війську, де командант має всіх підчинених в однім гурті під рукою, являється це число далеко неvistарчаючим, а то тим більше, що більшість старшин не мала потрібного вишколу ані службового досвіду, а вишколені жандарми творили ледви одну третину усього чисельного стану.

Нестійний є отже закид ген. У. Н. Р. Капустянского у творі: «Похід українських Армій на Київ-Одесу в 1919. р.», часть III. стор. 16, що »деякий

відсоток галицької старшини тягнуло більше до жандармерії, ніж на фронт.»

Закон Української Національної Ради з дня 15. лютого 1919 (Вістник державних законів і розпр. З. О. У. Н. Р., З. випуск з 2. березня 1919) змінив частинно закон про жандармерію з 25. XII. 1894, постансвляючи, що жандармерія підлягає відносно служби прилюдної безпеки державним повітовим комісарям, у справах військових, господарсько-адміністративних, вишколу та провірки служби своїм командантам жандармерії, а в останій інстанції у всіх справах Державному Секретаріяті внутрішніх справ. Заразом знесено уряд інспектора жандармерії, а натомість утворено при Держ. Секретаріяті внутр. справ »VI. віддл жандармерії і поліції«, який відносно державної жандармерії мав відповідати XX. відділові б. австр. міністерства краєвої оборони. Начальником цього ресорту став отаман Юрій Волошук. Знесено також експонованих старшин державної жандармерії. Та в березні 1919 після прибуття до Східної Галичини сот. (відтак отамана) Івана Дички назначив його Держ. Секр. внутр. справ »Експонованим булавним старшиною жандармерії у Дрогобичі«. —

Наведений закон Української Національної Ради недомагає вже тому, що — зносячи установу інспектора жандармерії, а одночасно задержуючи в силі всі інші постанови закону з 1894. р. та відносних розпорядів б. австр. влади щодо жандармерії, не згадує цілком, на кого мають перейти чинности інспектора жандармерії, як найвишого її військового зверхника. З цього приводу цей закон мусів стати джерелом безнастанних компетенційних спорів поміж командантом державної жандармерії, якому з природи річі прислугував начальний військовий провід над цілим корпусом жандармерії та Держ. Секретаріятот внутр. справ, який — спираючися на букву закону, ним-же зредагованого, — уважав знову себе найвищою військовою владою жандармерії. Це витворило ненормальний стан, що не тільки йшов у розріз із суттю організації жандармерії та її історичним розвитком, але також причинив немало шкоди і при дальшому треванню міг потягнути за собою необчислені наслідки для молодой держави. —

Державна жандармерія ЗОУНР. задержала й після закону з 15. II. 1919 військовий устрій. Особи жандармерії підлягали дальше військовим дисциплінарним приписам та військовому судівництву, а чинности приналежного команданта в розумінню військової карної процедури виконував для них командант державної жандармерії. В слід за ним осталася вона по своїй сутті тим самим, чим була передше, себ-то одноцільним вартовим корпусом із військовою організацією — Як така мала державна жандармерія в минувшині завсіди окремого найвишого військового зверхника без огляду на те, якому мін стерству вона в останній черзі підлягала. В б. Австрії був ним зразу генеральний інспектор, а відтак інспектор жандармерії, який задержав начальний військовий провід над усім корпусом навіть після підпорядкування жандармерії б. міністерству краєвої оборони, що на його чолі стояв генерал. Те саме було на Угорщині, де перед пере-

воротом жандармерія була підчинена відносно служби безпеки, як також у господарсько-адміністративних справах міністерству внутрішніх справ, а у всіх інших справах міністерству гонведів. В чесько-словацькій республіці підлягає жандармерія вправді в останній черзі у всіх справах міністерству внутрішніх справ, та найвищим військовим зверхником її являється не міністер внутрішніх справ, тільки »генеральний командант жандармерії чеськословацької держави«. —

Завданням начального команданта жандармерії є кермувати військовою службою, дбати про карність, піддержувати військового духа і єдність, вести нагляд над військовим та фаховим вишколом і над виконанням військово-дисциплінарної власти у підчиненому корпусі; себ-то чинности, що вимагають безумовно військового вишколу і службового досвіду, та не мають ніякого відношення до ресорту міністра внутрішніх справ. — З практичних зглядів є вказане, щоби найвищим військовим зверхником жандармерії був генерал, чи булавний старшина, що вийшов із цього корпусу, як прим. в Ч. С. Р. і Мадярщині, а не з генеральної булави, як це було в старій Австрії. —

Відношення найвищого військового зверхника жандармерії, як її тактичного команданта, до приналежного міністерства, як адміністративної влади жандармерії, є анальгічне до відношення начальника генеральної булави армії, або генерального інспектора війська, чи інспекторів поодиноких родів зброї до міністерства військових справ. У поодиноких державах міністерством війни (військових справ) кермували та кермують, подекуди навіть дуже успішно, невійськові люде, та останні щойно наведені пости займають в кожній культурній державі мужі з фаховим військовим образованием. Також верховний провід над збройною силою, застережений конституціями поодиноких республік їх президентам, обмежується у практиці до чинностей адміністративного роду, як іменування старшин тощо; а на випадок війни тактичний провід над військом перебирає окремиий начальний вожд.

Чи євентуальна злука чинностей найвищого військового зверхника жандармерії з функціями начальника ресорту жандармерії при дотичному міністерстві в одній особі, булаби доцільна, требаби випробувати в практиці.

Погубний наслідок закону з 15. лютого 1919, а властиво ненормального стану, ним створеного, виявився передусім у тім, що Державний Секретаріят внутр. справ повів послідовний наступ на військовий устрій державної жандармерії, щоби її перемінити на цивільну установу. —

Це було впливом тієї незрозумілої, сліпої ненависти до всего військового, що її було слідно ще після перевороту навіть у декого із наших передових людей. Тоді, коли наші сусіди мобілізували проти нас незмірні полчища у себе і за кордоном, а наша геройська Армія доказувала чудес хоробрости в обороні відродженої Української Державности, ті керманічі народу чомусь-то добачували у військовости обмеження особистої свободи та осоружні залишки минувшини, незгідні з демократизмом і поступом, і мріяли про утопійну »розброєну« республіку, щоби заманіфестувати перед Європою культурність і миролюбивість. — Джерелом цієї фантастичної, вельми шкідливої течії було крім політичної короткозорости мабуть побоювання, щоби молодь, згуртована в армії, не усунула від державної керми деяких старих »патентованих«

політиків, які уважали себе самотньо покликаними завідувати всіма державними справами; вони-то, хоч здебільшого ніколи не служили при війську, почували в собі з хвилею повстання української держави стратегічні таланти й не вагалися рішати чисто військових справ, переважних у своїх наслідках (відома подія з мостом на Сяні в Перемишлі і інші). —

Відносно закону з 15. лютого 1919 замітне ще й те, що у нас таку далекойдучу реформу переведено оконечно так поспішно, не обдумавши якслід усіх євентуальностей і наслідків, підчас коли в старій Австрії — як це видно з I. частини отсего начерку — організацію жандармерії та її зміни переводжено зразу тимчасовими розпорядками влади, та щойно по більш як 25 роках її існування і основного випробування зреорганізовано цю установу законодатним шляхом законом з 26. II. 1876; у Ч. С. Р. переведено реорганізацію жандармерії законом з 14. квітня 1920 себто півтора року після перевороту.

Дотично військового устрою жандармерії годиться зазначити, що так зорганізована сторожа безпеки існувала, згл. існує майже у всіх європейських державах, включно до знеутралізованої Швайцарії, хоч не всюди під назвою жандармерії. З наслідних держав б. Австро-Угорщини перемінити її на цивільну сторожу тільки австрійська республіка, яку загално уважають негативним зразком держави, себто образом, як держава не повинна виглядати. В Польщі існує військова жандармерія та державна поліція. Ця остання є цивільним корпусом і є в противенстві до б. австр. і нашої державної жандармерії, вивінувана поліційною властю. —

Щоб не бути односторонним, не можу поминути немаловажної заслуги Державного Секретаріату внутрішніх справ для державної жандармерії ЗОУНР. Маю на думці підвищення платні жандармів о 100%. Передша їх платня спиралася на старі австрійські приписи, що їх зміну проєктовано вже за часім монархії, а висота її не стояла у жадному відношенню до тодішньої дорожнечі і обезцінення гроша після перевороту. — Висота платні органів усякої державної установи має визначний вплив на справність цієї установи. Це відноситься передовсім до жандармерії. Жандарм, що його служба не є переходовим сповненням горожанського обовязку супроти держави, як служба звичайного вояка, але добровільно прибраним званням, може віддатися всеціло сповнюванню своїх важких і повних відповідальности службових повинностей тільки тоді, коли він та його найближчі мають забезпечений прожиток. Достаточна платня з відповідним степенуванням в міру літ служби та відповідне підвищування в корпусі притягають велике число підстаршин до жандармерії та дають змогу вибирати найкраще підхожих. Діставшися раз до такого корпусу, намагається кожний остати у ньому якнайдовше та досягнути якнайвищий ступень і тому сповняє з повною посвятою свої службові обовязки, а тим самим збільшує свій службовий досвід і хист. Крім того добра платня є найкращою охороною перед хабарництвом, що для державного організму являється тим, чим філоксера для виноної лози. — Гідні наслідування реформи у тому напрямі перевела чеськословацька влада. —

Після розвязання Державного Секретаріату З. О. У. Н. Р. у червні 1919 підчинено державну жандармерію зразу безпосередно Начальній Команді Галицької Армії, відтак Команді Запілля, а вкінці безпосередньо

перед відворотом за Збруч Військовій Канцелярії Диктатора ЗОУНР., де референтом жандармерії став отам. Іван Дичка. Це припинило конечно вплив Державного Секретаріату внутр. справ на жандармерію. — Розпорядком Диктатора ЗОУНР. з липня 1919 переіменовано державну жандармерію на «Народню Сторожу», щоби не дразнити населення Придніпрянщини спогадом про

зненавиджену колишню царську жандармерію. Царська жандармерія була зрештою збудована на цілком інших підставах, ніж наша державна жандармерія, та мала поліційну владсть. — Назва «Народня Сторожа» відповідає вповні законному призначенню жандармерії. — Після відїзду Диктатора ЗОУНР. з України підпорядковано Народню Сторожу Команді Етапу У. Г. А. —

(Докінчення буде).

В обличчю пам'яті борців.

Коли судити тільки по одних наших військових цвинтарях і кількості заповнюваних їх могилок, то без пересади число жертв нашої визвольної війни і взагалі боротьби треба брати на сотки тисяч. На обов'язку майбутніх поколінь лежить зафіксувати цю щедрість нації на жертви в ім'я своєї волі і незалежності, а сучасне покоління учасників війни повинно на майбутнє підготувати матеріал.

Якось досі мало зверталось уваги на цей наш обов'язок; здається мені, що якось досі недоцінювалося цілої величі цієї зворушуючої офірності нації, навіть більше того, — часто густо чується з запальних уст докори їй за брак підтриму ідеї визволення.

Думаю, по холоднім обміркованні прийдемо до переконання, що навпаки, нація занадто нерозважно і марнотравно жертвувала життя і кров своїх синів. Та офірність виявляється і по цей день, от уже десять літ, відколи устала організована військова боротьба. І коли з тої боротьби ми не вийшли досі переможцями, то не через те, що нація не хотіла класти жертв на вівтар своєї волі, а з інших причин.

Цим звертаюся до читачів, най вони зволють виказати ще трохи своєї офірності. Не кожний має уміння і відвагу, а то й часу подати якийсь більший артикул з минулого пережитого, але майже кожний потрапить дати короткий біографічний нарис того чи іншого добре йому знаного учасника визвольної війни, що віддав своє знання, досвід, здібності, добробут, привязання до родини і життя в офіру Батьківщині.

Отже, най кожний збільшить скарбницю нашого духа, наших національних цінностей, подавши до публичного відома старанно призбираний матеріал до життєпису чинників боротьби за незалежність.

Я призбирав особисто біографічні дані до кількадесять коротких життєписів, правда даних далеко неповних, в дечім можливо помилкових, але їх доповнять і справлять ті, що почувються обов'язаними до цього в обличчю пам'яті борців.

Подані нариси написані так, як вони вийшли з уст оповідачів, свої зауваги подаю в примітках під текстом.

Бажано і потрібно, щоби читачі, що більше в тім поінформовані, подали до редакції доповнення і справили можливі похибки.

ПОЛКОВНИК АБРИНЬБА

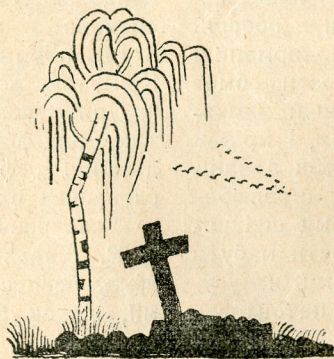
(Імя?) походив з козаків миргородського повіту (Полтавщина). Скінчив військоvu Чугуївську Школу в 1910 р. і вийшов у 9-ту пішу дивізію. Брав участь у світовій війні, де був двічі ранений; вилучив рангу підполковника і всі ордени до Юрія IV ст. з юрївською зброєю. До Української Армії зголосився в червні 1917 р. згідно наказу Укр. Генерального Військового Комітету та на пропозицію Київської Військової Округи вступив у командування Першим Укр. Запасовим Полком.

Дуже здібна людина, свідомий Українець, знавець військового діла з ширшим воєнним досвідом, — та цього вистарчило якраз на те, щоби попасти в конфлікт з деякими членами Ради Військових Депутатів, що хотіли мати свій вплив у полку. Приводом стало його переконання, що без дисципліни не можна будувати армії і його старання до піднесення карности в полку. Коли він енергично поставився проти большевізування полку, розпочато проти нього шалену агітацію, що змусила його уступити з командного становища.

По уступленні з Зап. полку виїзждає він на фронт, як командант Ботородського піш. полку (286 чи 206?), українізованого на ЮЗФронті (6 див.).

По розпаді армії Абриньба поїхав у Одесу і керував одеськими гайдамаками у др. Луценка. З частиною гайдамаків (яка саме?) відїхав до Катеринослава. Там він провадив тяжку боротьбу з большевиками, де загинув у нерівнім бою. Був тоді ще в молодім віці — мав 34-35 літ. По нім лишилася родина (був жонатий на донці військового прокуратора Повало-Швийковського).

Оскільки пам'ять не зраджує, досі нічого не було подано в друку про полк. Абриньбу і він відходить в історію, як „незнаний вояк“.

Посмертна згадка

Іван Старченко.

Дня 20. ц. м. в санаторії с. Голоска коло Львова помер у 32 р. життя хорунжий 1-го кінного полку Чорних Запорозців Армії УНР., Іван Старченко.

Покійний родився в м. Золочеві на Харківщині 6-го серпня 1900 року. По закінченню Полтавського Кадецького Корпусу (батько покійного був полковник російської служби) він вступив у ряди Армії УНР., з якою ділив свою долю аж до відходу її за Збруч в 1920 р. В рр. 1919-1920 Покійний брав участь, як підстаршина полку Чорних Запорозців („чорношличників“) у так званому Зимовому Поході під командуванням ген. М. Омелянович-Павленка, за який був нагороджений орденом Залізного Хреста. По українській офензиві на весні 1920 р. Покійного, як хороброго і відзначеного вояка, приділили до Державної Юнацької Школи в Кам'янці Под., яку й закінчив у тому ж році з чином хорунжого. В 1923 році Покійний знайшов службу в Бабино-Томахівській цукроварні коло Рівного на Волині, на якій залишився до кінця свого життя. Тяжкі умовини Зимового Походу й емігрантські злидини залишили слід на здоров'ї Покійного. В останніх часах він чув сильні недомогання і тому лікарі вислали його до санаторії в Голоску, де він закінчив своє життя. Похорони Покійного відбулися дня 23. лютого на громадському цвинтарі в Голоску при численній участі місцевих громадян, представників української політичної еміграції і близьких Небіщика. В імені української еміграції чуле слово над могилою Покійного сказав член Управи Українського Т-ва Допомоги Емігрантам у Львові артист-різьбар С. Литвиненко.

СПИСОК ЖЕРЕЛ ДО ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ВИЗВОЛЬНОЇ ВІЙНИ 1914-1921 РР.

(Продовження).

Г. С. др. Перші дні з большевиками. (Зі споминів). „Кал. Черв. Калини“ на 1932 р. Жовква, 1922. 8°, ст. 58-64. Вдруге таж стаття: Приятель Українського Жовніра, Календар на 1923 р. Львів. 1922. 8°, ст. 58-64. Балта, 1919. Бригада УСС.

Губер Артур, сотн. Моя службова поїздка до Рибниці. Звіт. „Літопис Черв. Калини“, 1930, ч. 12, ст. 6-7. Штаб I корпусу УГА. 5-12. II. 1920.

Галаган, М. З нагоди десятої річниці Української Центральної Ради. „Студ. Вістник“, Прага 1927, ч. 3/4, ст. 2-9*).

Галкин, тен.-пор. Тимчасова загальна інструкція служби для жандармерії. Видання Учебного Курнія Польової Жандармерії. (1920?), 16°, ст. 32.

Герліт, сотн. Зелені партизани. Вищий суд і роз-

права над червоними. Переклад з англійської мови. (З „Таймс“, число з дня 2. VII. 1922). „Укр. Сурмач“. Каліш—Щипорно. 1922, ч. 17, ст. 2-3.

Герої листопаду. „Укр. Сурмач“. Каліш—Щипорно. 1922, ч. 40, ст. 1-2.

Герці на труні. „Нов. Час“. Львів, 1926, ч. 38.

Про С. Петлюру.

Гладкий Г., сот. Культурно-освітня праця в дивізії. „Нове Життя“, Олександрово. 1921, ч. 39, ст. 46-54. VI стр. дивізія, Наша преса.

Гловінський Е. 27 травня 1926. (Під безпосереднім вражінням). „Студ. Вістник“. Прага 1926, ч. 7/8, ст. 32-33.

Про С. Петлюру.

Гольдельман Соломон. Листи жидівського соціал-демократа про Україну. Матеріяли до історії українсько-жидівських відносин за час революції. Відень. 1921, 8°, ст. 80.

*) Цю позицію подається вдруге з огляду на те, що через коректурний недогляд вона вийшла в ч. XI „Літопису“ за 1931 р. покаліченою.

Є про укр. військо.
Головний Отаман військ У.Н.Р. Симон Петлюра.
 Плякат, вид. Інформац. Бюра Армії УНР.
Горленко Андрій. Два документи. „Воля“. Відень.
 1920, т. 2. ч. 4, ст. 155-159.
Горський. Армія і позашкільна освіта. „Син України“. Варш. 1920, ч. 6. ст. 3-4, ч. 7, ст. 3-4.
Гр. Гл. Армія і політика. „Нове Життя“. Олександрово. 1921, ч. 71, ст. 1-3.
Гр. Гл. Про тип старшини, „Нове Життя“, Олександрово. 1921, ч. 55, ст. 2-3.
Гр. Гл. Громада старшин 6-ої стр. дивізії. „Нове Життя“. Олександрово. 1921, ч. 53, ст. 2-3.
Гр. Гл. Дещо про наш Червоний Хрест. „Нове Життя“. Олександрово. 1921, ч. 45, ст. 1-2.
Гр. Гл. Короткий нарис історії 6-ої стріл. дивізії. „Нове Життя“. Олександрово. 1921, ч. 39, ст. 10-15.
Гр. Гл. Михайло Овдієноко. „Нове Життя“. Олександрово. 1922, ч. 103, ст. 4.
 Некрольоґ. Стрілець 16 бриґ. VI див.
Гр. Гл. Наші фаховці й наші емерити. „Нове Життя“. Олександрово. 1921, ч. 43, ст. 3-4.
Гр. Гл. На шляху до оздоровлення армії. „Нове Життя“. Олександрово. 1921, ч. 52, ст. 1-2.
Гр. Гл. Старшина взагалі і старшина український. „Укр. Стрілець“. Штаб VI див. 1920, ч. 1. ст. 9-11; ч. 2, ст. 7-15.
Гр. Гл. Чого тільки в світі не бува? (Спогад з часів гетьманщини 1919 р.). „Нове Життя“. Олександрово. 1921, ч. 57, ст. 2-3.
Гр. Гл. 6-а Стрілецька дивізія на Україні. „Укр. Стрілець“. Штаб VI дивізії. 1920, ч. 1, ст. 11-15.
 По дорозі. В Бердичеві. 1920.
Грамота і Прапор. „Нове Життя“. Олександрово. 1921, ч. 39, ст. 16-17.
Гриневецький Ст., др., гол. отаман Січей. Чому по-

трібна нам військова штука. „Канад. Українець“. Вінніпег. 1927, ч. 38, ст. 2.

Громадяне. Друкарня Мін-ва Земельних Справ. 1919.

Відозва цілого уряду УНР. про зраду от. Оскілка з описом переходу його в наступ.

Гудзій Юрій, лікар. пом-ник. Дмитро Антонович Одрина. „Вістник Спільки лікарських помішників на еміґрації“. Щипкорно. 4^о. 1923, ч. 3, ст. 23-26.

Біоґрафія, організація санітарної справи у війську, 1917-1918.

Гузар Степан. Під Соколом (Із записок У. С. В. І курія). „Шляхи“. Львів, 1916, ч. 9-10, ст. 3 9-321.

Г. Ф. Під розвагу. „Укр. Слово“. Рівне. 1920, ч. 2. Торкається реорганізації війська.

Г. Ф. С. Петлюра. „Укр. Слово“. Житомир. 1920, ч. 6. Держ. заслуги.

Гадзінський В. Генерал Павленко. „Стрілець“. Стрий. 1919, ч. 29, ст. 1.

Галан Володимир. На Київ. „Кал. Черв. Калини“ на 1931 рік. Львів. 1930. 8^о, ст. 72-75.

УГА. Серпень 1919.

ВІД АДМІНІСТРАЦІЇ

До цього числа залучуємо поштові складанки.

Просимо прислати ними біжучу передплату на II чвертьріччя 1932., а залягаючих передплатників вирівнати всі залеґлости.

ЛІТОПИС ЧЕРВОНОЇ КАЛИНИ

ІЛЮСТРОВАНІЙ ЖУРНАЛ ІСТОРІЇ ТА ПОБУТУ

IV. річник / Число 4. / Квітень 1932.

*

З М І С Т

	Стор.		Стор.
Українська Чорноморська Фльота в 1918-19	2	Жидачів у рр. 1918-1919	
Антін Романюк	2	Омелян Василич	16
Державні змагання Українців на Далекому		Сот. Петро Газдайка	
Сході в 1917-1920 рр.		С. Гайдучок	17
М. Андрусак	5	Українська артил. в часи Б. Хмельницького	
„Гати, Петре!“		І. К.	18
Василь Горбай	10	Дещо про державну жандармерію ЗОУНР.	
Короткий історичний нарис розвитку фльоти		Студія. Д-р Іван Козак	20
Ген.-хор. Савченко-Більський	11	В обличчя памяти борців	22
Гуцульський полк морськ. піхоти в Армії УНР.		Посмертна згадка	23
Іван Савич	15	Бібліоґрафія	23
		Від Адміністрації	24

КООПЕРАТИВА „РІДНА ШКОЛА“ У ЛЬВОВІ, РИНОК 10

видає від нового року 1932

ілюстрований
півмісячник

„РІДНА ШКОЛА“

для всього українського громадянства.

„Рідна Школа“ — це трибуна у найживотніших підставових справах української нації, якими є шкільництво й виховання та дороговказом в її змаганнях. ● „Рідна Школа“ — лучить невидимими нитками всі поневолені розділені українські одиниці для досягнення збірними зусиллями Великої Меті. ● В „Рідній Школі“ друкують свої праці найвизначніші українські письменники, педагоги й суспільні діячі з краю і за кордоном. ● Станьте передплатником „Рідної Школи“ і тим причинитеся до скріплення сили й відпорности Української Нації.

Передплата: В краю вносить: місячно 1 зол., чвертьрічно 3 зол., піврічно 5-50 зол., річно 10 зол.
Для заграниці: 2 дол. на рік, 1 дол. на пів року.

„Рідна Школа“ повинна найтися в руках кожного свідомого Українця, в кожній українській установі, в кожній шкільній читальній, кооперативній і приватній бібліотеці.

Адреса: „Рідна Школа“ Львів, Ринок ч. 10. — Конто П. К. О. 153,427. — Телефон ч. 77-52.

ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ!

„ЖІНОЧА ДОЛЯ“

Тижневик для українського жіноцтва.

Ціна 6 зол. на піврік.

Адреса: „Жіноча Доля“ Коломия.

СТРИЙ!

Важне для подорожуючих!

Фірма Ю. ГАРАСИМІВ і Ф. КОЗЛОВСЬКИЙ

„МЯСАРНЯ“

відчинила Філію при вул. Магазиновій проти Гол. Двірця

Фірма преславна добрими виробами!

З О Р І К В И Д А Н Н Я * П Е Р Е Д П Л А Ч У Й Т Е

ЛІТЕРАТУРНО-

НАУКОВИЙ

ВІСТНИК

ЛНВ виходить точно в кінці кожного місяця в обемі шести аркушів. ЛНВ, як і досі, є виразником ідей, боронених від 1922 р.: „літературний імперіалізм“ — в краснім письменстві, творчий субективізм — в критиці, енергетизм — в філософії, волонтаризм — в політиці. ЛНВ поборює, як і досі, старий провінціалізм і нове „всесвітність“, де вони не виявлялися. Поборює „обективність“ в трактованні звищ життя, за якою криється трусість думки і хворість волі. ЛНВ містить, як і досі, твори українських авторів, що вносять в нашу дійсність творчі ідеї завтрішнього дня, і тих, що вісвіжують традиції нашого великого минулого. ЛНВ присвячує увагу пекучим питанням українського життя на цілій нашій території, області економічній, культурній, церковній і політичній. Знайомить з новітніми національними рухами. З духовним життям великих народів окциденту. Старається виховувати суспільність в дусі властивого західній культурі активізму. ЛНВ пильну увагу уділяє інформованню про життя Великої України, містить оригінальні і передруковані праці зазбручанських авторів.

Передплата вносить: місячно 2.50 зол., піврічно 14 зол., на рік 26 зол.

Адреса Редакції і Адміністрації: Львів, вулиця Руська Ч. 18. III. пов.

Редагує: Комітет. За ред. відповідає: Петро Постолюк. Видає: Українська Видавнича Спілка.

що виходить в 1932 р. під тою самою редакцією

одинокий український сатирично-гумористичний журнал, — що вдатно, з правдивим гумором ілюструє події нашої буденщини, вносить розвагу в сірі будні, зганяє з перетомленого чола хмаринки смутку, навіть в часах тяжкої скрути та теперішніх злиднів

„ЗИЗ“

Чвертьрічна передплата зол. 3.— Адреса: „ЗИЗ“, Львів, вул. Підвалля ч. 7. III. пов.

Вже вийшла

незвичайно цікава праця Ілька Борщака

**ВЕЛИКИЙ МАЗЕПИНЕЦЬ
ГРИГОР ОРЛИК**

ГЕНЕРАЛ ПОР. ЛЮДВІКА XV.

Ревеляційні документи про взаємини Франції та України в XVIII віці, відкриті в архівах Міністерства Закордонних Справ у Парижі та в музею Замку Дентевіль.

Виїмки з великого, досі невідомого „Діярія“ Гр. Орлика.

Книга багато ілюстрована з мистецькою вінеткою арт. Гординського.

Ціна 7 зол., для членів 3.50 зол.

